

Conferirea medaliei „25 de ani de la proclamarea Republicii“

În cadrul solemnității ce a avut loc în ziua de 28 decembrie 1972 la Consiliul de Stat, Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen, președintele Federației Comunităților Evreiești Mozaice din Republica Socialistă România, i-a fost înmănată medalia „25 de ani de la proclamarea Republicii“.

La Departamentul Cultelor a avut loc o festivitate în cadrul căreia medalia „25 de ani de la proclamarea Republicii“ le-a fost înmănată și d-lor Emil Sechter, secretar general al F.C.E.M. și Daniel Segal, președintele Comunității evreilor mozaici din București.

Jubileul sufletelor noastre

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

În ziua de 9 ianuarie a.c. la Departamentul Cultelor a avut loc festivitatea înmănată medalia „25 de ani de la proclamarea Republicii“ unor conducători ai cultelor din țară. Cu acest prilej, Eminența Sa d. Șef-rabin dr. Moses Rosen a rostit o cuvântare din care reproducem fragmentele ce urmează.

Îngăduiți-mi ca în numele colaboratorilor mei din conducerea Federației Comunităților Evreiești Mozaice, cit și în numele meu personal să vă rog a primi și să binevoiți a transmite onoratei conduceri a statului în frunte cu d. președinte Nicolae Ceaușescu, expresia profunde noastre recunoștințe pentru distincția ce ați binevoit a ne-o acorda cu prilejul jubileului unui sfert de veac de la proclamarea Republicii. Vedem în acordarea acestei medalii nu numai o cinstită deosebită, dar și un prilej ca să ne amintim ce a fost acum un sfert de veac și de a privi înainte la ce va fi peste un sfert de veac.

De la starea de cumplită ruină ce a lăsat-o fascismul și războiul, România s-a înălțat pe culmi pe care puțini le-ar fi putut bănuți acum 25 de ani. Grație înțeleptei politici interne și externe a noii orinduirii, țara noastră a făcut pași uriași pe calea progresului și a unei bune stări, a devenit o țară independentă și suverană, care și-a luat soarta în propriile sale mâini.

Acum 25 de ani, noi evreii, rămășițe ale catastrofei, aveam comunitățile noastre distruse, temple și sinagogile arse sau dărmate; astăzi, grație deplinei libertăți religioase de care ne bucurăm, la fel cu celelalte culte, grație desăvârșitei egalități în drepturi pe care o avem cu toți ceilalți cetățeni, ne-am refăcut obștiile, ne-am reclădit așezămintele. Acum un sfert de veac ne aflăm după decenii de așteptare la ură între confesiuni; astăzi, a dispărut orice discriminare rasială, națională sau religioasă și trăim în deplină armonie cu toți cetățenii, cu toate cultele.

Iată de ce, acum, când ne punem în piept această medalie, inimile noastre tresăltă de bucurie: e un jubileu în sufletele noastre.

Iar acum, când încerc să-mi îndrept privirile spre cele ce va fi, spre noul sfert de veac în care am pășit, dați-mi voie să vă reamintesc etimologia cuvintului jubileu. El vine de la cuvântul ebraic יובל jovel, care apare în Cartea cântărilor, în Tora noastră sfântă, cu prilejul statornicirii, cu peste 3000 ani în urmă a anului jubiliar. El era menit a nivela discrepanțele dintre bogați și săraci, a reda societății echilibrul moral, a redistribui bunurile acumulate de către cei puțini celor mulți și truditori. Ce înseamnă יובל jovel, an jubiliar? Răspunsul îl găsim în textul biblic care ne cere ca în anul

יובל „veți proclama libertatea în țară“ וקראתם לישראל און און ויבול ויבול iar fiecare se va întoarce la bucata de pământ ce a lucrat-o“ (Leviticul XXV, 10).

Dacă ar fi să căutăm o motivare principală a colaborării armonioase între statul socialist și cultele religioase din țară, n-am putea găsi una mai bună decât în această semnificație, de o înaltă etică, a noțiunii de jubileu. Care e preotul, cinstit și credincios acestor aspirații nobile ale tuturor religiilor, care să nu fie bucuros a-și aduce aportul pentru ca regimul care face din aceste minunate idealuri realități cotidiene, să izbindească în strădaniile sale?

Anul jubiliar biblic se prăznuia nu la un sfert de veac, ci la jumătatea sa. Jubileul nostru va fi cu adevărat întreg dacă bucurându-ne pentru realizările din cei 25 de ani care s-au scurs, vom căuta să străpungem zărilor viitorului, pentru a privi spre sfertul de veac care a început în aceste zile.

Piedicile sint înălțate, jaloanele trasate, ogorul destelenit. De acum înainte drumul e sigur și exprimăm nu numai urarea ci și convingerea noastră fermă că la capătul celui de al doilea sfert de veac, România se va afla pe culmile desăvârșirii materiale și spirituale.

O nouă trimitere de suluri sfinte pentru sinagogile din Israel

Prin grija personală a Eminenței Sale d. Șef rabin dr. Moses Rosen s-au expediat zilele acestea din partea Federației Comunităților Evreiești Mozaice din Republica Socialistă România un număr de 300 suluri sfinte (Sifrei Tora) spre a se oficia din ele lectura biblică în noile sinagogi din Israel.

Pomi au inspirat autorilor scrierilor sfinte multe imagini expresive. În primul psalm, nelegiuitul este comparat cu firul de pai pe care îl suflă vântul, în timp ce omul drept e ca un copac plantat lângă o apă vie, care dă fructe la timpul potrivit și ale cărui frunze nu se vestejesc. „Toți pomii din pădure să cinte de bucurie în fața Celui etern“ exclamă psalmistul iar atunci când vrea să exprime un simbol al unei forțe pe care nimic nu o poate înfringe, decât doar puterea divină, el o caută la cedrii maistuoși din Liban: „Cel etern doboară cedrii, cedrii din Liban“ — imagine a celor orgolioși, care se ridică împotriva cerului și care vor fi distruși. Dar arborele este mai ales un simbol al vieții, al vieții ce se reînnoiește neîncetat. „Un copac, de pildă, tot are nădejde, căci dacă-l tai, el crește din nou și vlăstarii nu-i vor lipsi“, spune Iov (14, 7). De aceea, când profetul Ieșaiahu vrea să liniștească pe fiii lui Israel în ce privește viitorul lor, el le spune „Virsta poporului meu va fi ca virsta copacilor“ (65, 22).

Ce multitudine, câtă diversitate la acești copaci, care ne încântă ochii! Piegare dintre ei are felul său de a crește și frunzișul său deosebit. Vă place să vă plimbați în frumoasele păduri de brazi care își păstrează și iarna podoaba lor verde? Știți să deosebiți frunzele de stejar de cele de tei, frunzele de frasin de cele de fag? Verdeața lor e minunată și maicstatea lor ne inspiră respect pentru Creatorul divin, care reînnoiește neîncetat opera creării lumii.

Se pare că natura și-a rezervat imperiul pomilor. Intr-adevăr, pentru că pământul să devină fecund, pentru ca să ne dea cele necesare traiului, trebuie ca omul să-l facă fertil prin munca sa — să are și să semene, căci Domnul i-a zis după nesupunerea din grădina Edenului: „În sudoarea frunții tale îți vei mânca pîinea“.

Dar cu pădurea se întâmplă altfel; natura însăși își ia asupra sa misiunea de a planta pomi și de a-i păstra; ei cresc și se dezvoltă fără îngrijirea omului; ei trăiesc, dăinuiesc mereu și neîncetat alți puiști înlocuiesc pierderile. Din semințele lor minuscule cresc arbori, care ne adăpostesc la umbra lor și care își înalță falnic virfurile către cer.

Copacul este simbolul vieții. Când vine iarna, pare mort; crengile sale triste, despuate de frunze par că n-o să mai înverzească niciodată. Dar nu! Știm că atunci când va veni primăvara el va re-

Veșnica înnoire...

15 Şvat — Anul nou al pomilor

reni la o nouă tinerețe, cu prospețimea și frumusețea sa. Într-un moment de disperare, Iov compară această perpetuă reînnoire a pomilor cu decreșpitudinea omului, care, odată ajuns la bătrânețe, cade pentru a nu se mai ridica niciodată. Dar această e ca moartea aparentă a copacului în timpul iernii, căci o soartă nouă așteaptă sufletul omenesc atunci când părăsește această viață. În rugăciunile noastre slăvim atotputernicia Celui etern, care reînnoiește morții: „Tu ești puternic în vecii vecilor, Doamne, Tu învii morții, Tu care ai puterea de a mintui!“.

Copacii ne pot, așadar, învăța multe și pe bună dreptate în calendarul nostru o zi le e rezervată. Deși în momentul de față natura pare amorțită de moarte, ei ne spun: „Priviți-ne încrezători! Iată Anul nou al pomilor, în curând va veni reînnoirea“.

Flora biblică

Scorțifoara, în ebraică kinamon, denumită în Biblie și kezia și kidā este o mirodenie folosită ca ingredient al uleiului sfânt cu care se ungea Cortul adunării și marelui preot.

Potrivit unei baraita datînd din perioada celui de al doilea templu, scorțifoara era una din mirodeniile care intra în compoziția tămii folosite în templu, deși ea nu se află enumerată printre cele indicate de Dumnezee lui Moșe în capitolul Exodul 30, 34. Scorțifoara era o mirodenie scumpă și locul de unde provenea era ținut secret. În jurul originii ei s-au jesus multe legende, ca de pildă că era produsă de pasărea Phoenix.

Există două varietăți de scorțifoară: Cinnamomum zeylanicum, care crește în Ceylon și alta, cassia blume care crește în China. Mulți învățați opinează că varietatea ceyloneză nu a ajuns pe țărmurile Mediteranei decât în timpul evului mediu, și că deci literatura biblică se referă la cea de a doua varietate. Kezia, menționată printre mirodeniile folosite pentru parfumarea hainelor regale (Psalmi 44, 10) și ca ingredient în fabricarea tămii pentru templu, a fost identificată de unii cu copacul chinezesc cassia, iar de alții cu florile ucate ale acestui pom, cunoscut de romani sub numele de flores cassiae. Cuvîntul kezia pare apropiat de chinezescul kuei-si, denumirea coajei de scorțifoară. Termenul biblic kidā, enumerat împreună cu kineman besem printre ingredientele care se pun în uleiul de uns, a fost identificat cu kezia. După cum reiese din cartea lui Ezechiel, negustorii din Tyr aduceau kidā dintr-o localitate denumită Mezual. (Ezech. 27, 19).

O agada susține, totuși, că arborele scorțifoarei ar fi crescut în Iudeea și ar fi fost cultivat de către evrei. Semnificativ în această privință este următorul pasaj din Talmud, în care răbi Iehuda afirmă că lemnul de foc utilizat la templul din „Ierusalim provenea din arborele scorțifoarei și cînd se aprindea focul, mireasma lui se răspîndea în întreaga țară. Dar cînd Ierusalimul a fost distrus, au dispărut și copacii“ (Șab. 63 a).

Un eminent erudit

Universitatea din Viena a conferit „doctoratul de aur” profesorului Arie Tartakower, eminent erudit al culturii ebraice moderne. Înalta distincție reprezintă recunoașterea contribuției pe care distinsul savant a adus-o, vreme de multe decenii, pe tărîmul sociologiei și demografiei.

Născut în anul 1897 la Brody (Polonia), Arie Tartakower și-a făcut studiile universitare la Varșovia, după care rămîne în învățămîntul universitar. În preajma celui de-al doilea război mondial se stabilește în S.U.A. unde, concomitent cu munca științifică, desfășoară o intensă activitate social-oboștească, fiind unul dintre personalitățile conducătoare ale Congresului Mondial Evreiesc. Din anul 1946 este profesor de sociologie la Universitatea ebraică din Ierusalim.

Departat de a se mîrgini la funcția de observator rece, indiferent, al fenomenelor sociale, prof. Tartakower face parte din categoria savanților-cetățeni, care-și închină știința, talentul, experiența, societății, timpului lor. El nu se mîrginește să studieze doar condiția societății în mijlocul căreia trăiește, ci consideră de datoria sa a contribui din plin la continua ei perfecționare. Timp de aproape un sfert de veac, prof. Tartakower a fost președintele secției israeliene a Congresului Mondial Evreiesc, iar din anul 1971 este conducătorul Departamentului cultural al Congresului.

Concomitent cu activitatea didactică și oboștească, prof. Tartakower desfășoară și o prodigioasă activitate de cercetare, rezultatele ei fiind expuse în scrierile sale, printre care amplul studiu (în 3 volume) despre sociologia și structura actuală a populației evreiești din lume.

„Vela speranței”

A apărut o nouă carte a lui Simon Wiesenthal: „Vela speranței — Misiunea secretă a lui Cristofor Columb”. Ea a fost editată de „Opera Mundi” — Paris, tipărită și îngrijită de editura Walter Olten, Elveția.

Pe Simon Wiesenthal îl cunoaștem ca un luptător neînficat împotriva rămășițelor fascismului, împotriva răului, împotriva izvoarelor crimei. Noua sa carte e un sever rechizitoriu la adresa inchiziției din Spania, care a inaugurat un sistem diabolic de crimă în relațiile oamenilor.

Investigația teoretică și practică a lui Simon Wiesenthal nu se mîrginește numai la dezvăluirea unor fapte necunoscute pînă acum, ci evidențiază și relațiile dintre acestea și diferitele evenimente și fenomene social-politice, care au provocat după secole — bestialitățile hitlerismului, catacisme înfrorătoare din punct de vedere social și moral.

Valoarea cărții „Vela speranței — Misiunea secretă a lui Cristofor Columb” se datorește atât informației bogate, rod al unor cercetări desfășurate timp de mulți ani, dar mai ales metodei riguroase pe care Wiesenthal reușește să o pună la punct în cercetarea unei probleme care pînă acum era prea mult tributată subiectivismului.

Premieră la T. E. S.

„CULORILE NEMURIRII”

de Ștefan Tita

Celor citorva opere din dramaturgia românească dedicate tulburătorului destin al revoluției de la 1848 și al făuritorilor ei, dramaturgul Ștefan Tita le-a adăugat o nouă scriere de nobilă inspirație patriotică. În centrul ei se află figura luminoasă a pictorului revoluționar Constantin Daniel Rosenthal, autor al unor pinze celebre („România revoluționară”, România rîpindu-și cătușele pe Cîmpia Libertății”) dar și participant nemijlocit la diferite acțiuni identificate pînă la sacrificiul eroic al propriei sale vieți cu ființa poporului român și cu cauza revoluției sale, cel despre care Maria Rosetti scria: „Este unul dintre cei mai buni, dintre cei mai sfinți, dintre cei mai devotați oameni ce Dumnezeu a putut face după imaginea lui. Și el a murit pentru România, a murit pentru libertățile ei, a murit pentru amicicii săi români pe care, cu prețul vieții sale, n-a vroit a-i compromite; a murit chinuit, torturat, a murit ca un martir. (...) Acest amic, acest fiu, acest martir al României era israelit — el se numea Constantin Daniel Rosenthal”.

Drama lui Ștefan Tita își propune să urmărească existența agitată a eroului în ultima ei etapă, cînd după înfringerea revoluției, Comitetul revoluționar de la Paris, în frunte cu Bălăcescu, laolaltă cu ceilalți pașoptiști răspîndiți pe drumurile de exil ale Europei, se străduiesc din răspuțeri să mențină trează flacăra luptei, a credinței, a năzuinței spre libertate. Sînt zile grele, de întuneric și de teroare, zile în care, pentru supraviețuirea idealului revoluționar, se cer mobilizate toate rezervele de energie, toate disponibilitățile, toate forțele în stare să participe la luptă. A rămîne departe în asemenea momente echivalează cu o trădare. Iată de ce, deși ducînd de cîțva timp o existență liniștită, la adăpost de nevoi și de suferințe, la Graz, unde și-a găsit de altfel și marea iubire după care ținea sufletul său romantic, pictorul Rosenthal nu ezită să răspundă la cea dintîi chemare a vechilor săi tovarăși de idealuri și, părăsind totul — iubire, liniște, împlinire artistică — să pornească din nou pe drumul presărat cu primejdiile al activității revoluționare. Sacrificiul e, firește, duros, dar e inevitabil. Iar atunci cînd autoritățile imperiului îl întemnițează în celulele poliției secrete din Budapesta pentru a-l convinge să abjure și să-și denunțe camarazii, artistul întim-

pină suferința și moartea cu conștiința trează a omului care și-a făcut datoria, în numele unei idei aflate mai presus decît tot restul vieții sale.

Avem de-a face, așadar, cu o piesă-portret, al cărei merit principal stă în căldura evocării, în forța reală cu care reinvie silueta eroului, în elanul generos și patetic — deși nu lipsit de destule naivități și grandelocvențe — care însoțește profesia sa de credință. Mai puțin vie este în această piesă epoca însăși, și nu în ultimul rînd acțiunea revoluționară propriuzisă, prezentată doar prin episoade laterale și implicații mai degrabă indirecte. Tocmai de acea, cu două sau trei excepții, personajele care-l înconjoară pe Rosenthal nu sînt decît niște apariții, a căror funcție de argument pentru opțiunea morală a eroului nu este însoțită de o substanță lăuntrică reală, ceea ce reduce pe alocuri din forța de convingere a demonstrației artistice.

Conștient și de valoarea evocatoare a piesei, și de limitele ei, tînarul director de scenă Adrian Lupu (care semnează, cu „Culorile nemuririi”, debutul său ca regizor profesionist) a adoptat în chip inspirat formula unei montări sobre, fără ambiții de investigație psihologică, cu vizibilă înclinare către stilul teatrului documentar. Lucrul e sesizabil nu numai din fragmentele de scrisori și documente ale epocii care intrerup și comentează din cînd în cînd evoluția faptelor de pe scenă, ci din tonul egal, măsurat, fără efuziuni romantice, al întregii reprezentații, de la decorațiile și costumele Diane Ioan Popov, pînă la registrele interpretării actoricești. Într-o asemenea formulă, reportericească poetică totodată, tensiunea dramatică superficială este sacrificată cu bună știință în numele unei tensiuni mai înalte, aceea a ideilor. Rămîne de discutat, desigur, în ce măsură ideile piesei, așa cum răsună ele în text, justifică riscul acestui sacrificiu. În orice caz, munca tînarului regizor se cuvine apreciată cu satisfacție, cu atît mai mult cu cît ea este expresia unei concepții teatrale mature, serioase și echilibrate.

Un semn al maturității regizorului este și remarcabila omogenitate a distribuției, obținută în poșda inegalității valorice a partiturilor. Pentru chipul lui Rosenthal, Carol Marcovici a realizat un aliaj foarte exact între elanul romantic al artistului și forța interiorizată, bîrbească, a omului de acțiune, din acest aliaj născîndu-se un personaj întru totul memorabil. Partitureri cu statut egal i-au fost Marieta Neumann (în Baroana von Storch-Barsony, o aristocrată îndrăgostită, posesivă și răzbunătoare) și Mano Rippeel (în Unchiul Bernard, personajul clasic al evreului bătrîn, înțelept și pitoresc). Nici partiturile mai modeste n-au constituit un obstacol de netrecut pentru Rudy Rosenfeld (al cărui Mesager-comentator are o vibrație dramatică aparte, pe alocuri emoționantă), pentru Seidy Gljick (de o impresionantă sobrietate în rolul bătrînei mame a pictorului sau pentru Beatrice Abramovici (frumoasa logodnică părăsită în numele idealului revoluționar), după cum Bebe Bercovici, Radu Cristea, Irina Dall, Beatrice Steinmetz și alții au izbutit să însuflească viața chiar unor simple treceri prin scenă.

Noua premieră cu o piesă originală a Teatrului Evreiesc de Stat este o expresie a seriozității profesionale și a dragostei. O dragoste pe care eroul piesei și destinul semnificativ al acestuia o merită pe deplin.

SEBASTIAN COSTIN

1 MILION DE SAPE DE FORAJ

Colectivul uzinei „1 Mai” din Ploiești a consemnat un eveniment deosebit: realizarea sapei de foraj cu nr. 1 000 000. De-a lungul anilor aici au fost introduse în producție mai bine de 100 tipuri de sape cu role pentru foraj, corespunzătoare tuturor structurilor geologice, unele dintre ele capabile să foreze pînă la 8 000 m adincime.

111 000 DE APARTAMENTE

În anul 1973 vor fi construite din fondurile statului 111 000 apartamente, numărul cel mai mare ce se realizează la nivelul unui an. În acest fel încă 380 000 de cetățeni vor avea posibilitatea a se muta în locuințe noi.

NOUTĂȚI CIBERNETICE

La institutul de cercetări și proiectări pentru tehnică de calcul, filiala Cluj, s-au realizat, pentru prima dată în țară, două limbaje cibernetice originale. Limbajul denumit convențional „Lisp” are largi aplicații în matematică, algebră și logică, precum și în construcția calculatoarelor electronice, iar limbajul de tip „Fortran” reduce de aproximativ zece ori timpul de lucru al mașinilor electronice de calcul în rezolvarea problemelor de învățămînt, cercetare și proiectare cu grad mic și mediu de complexitate. Prelucrarea electronică a datelor prin mijlocirea acestui limbaj simplifică lucrările de programare, reducînd prețul de cost. Ambele limbaje cibernetice sînt menite să lărgescă substanțial posibilitățile de utilizare ale calculatorului de construcție românească Felix-C-256.

Limbajul de tip Fortran, creat de specialiștii români, a și fost solicitat la export.

LICENȚA ROMÂNEASCĂ

O nouă instalație pentru producția de oleum — materia primă necesară fabricării caprolactamei — traversează perioada probelor tehnologice în cadrul uzinei de fire și fibre sintetice de la Săvinești. Instalația, construită în țară după licența specialiștilor uzinei, este în măsură să furnizeze anual 35 000 tone oleum și o cantitate similară de bioxid de sulf.

CREAȚII NOI ÎN AUTOMATIZARE

Printre ultimele creații purtînd marca întreprinderii „Automatică”, se numără tablourile de distribuție „Distribloc” și „Inbloc”, de concepție românească, produse realizate la nivelul tehnicii mondiale. Ele permit o compactizare a distribuțiilor electrice oferind o siguranță sporită în exploatare, depanare ușoară, reducerea spațiului afectat instalației.

Această întreprindere a livrat recent camerele de comandă pentru fabricile de melanj și relon de la Săvinești, care asigură automatizarea întregului proces de producție și camera de comandă destinată unui din grupurile de 50 Mw pentru termocentrala de la Govora.

Multe dintre noile produse realizate de „Automatică” au fost soluționate într-o serie de țări din Europa, Asia și Africa.

În amplul său studiu el urmărește să demonstreze că acțiunea inchiziției are la bază o concepție anti-umană, profund reacționară.

Cartea lui Wiesenthal dezvăluie multe aspecte noi, care nu au fost cunoscute. „Vela speranței — Misiunea secretă a lui Cristofor Columb” rămîne o carte fundamentală de istorie medievală, cu substanțiale implicații. Ea reprezintă nu numai o concepție nouă asupra inchiziției.

Acolo unde au fost cândva minele regelui Shlomo...

O descoperire importantă a pasiunii recent lumea arheologiei: scoateră la lumină, în apropierea minelor regelui Shlomo de lângă Eilat, a unui baso-relief egiptean datând din perioada faraonilor.

Basorelieful reprezintă un mare preot sau înalt demnitar oferind o cupă unei zeițe, care pare să fie Hathor, zeița minelor. Între cele două personaje, în două încadrări, să află numele faraonului Ramses al III-lea. În partea de sus, hieroglifele îi atribuie titlul de „suveran al Egiptului de sus și de jos”.

Această descoperire, făcută în apropierea unui templu egiptiano-median, se datorează lui Alphonso Nusbbaum, membru al unei echipe arheologice. Inscripția și basorelieful se află într-un loc inaccesibil, deasupra unei stînci abrupte. Ele au fost fotografiate. Din inscripție se poate deduce că Ramses al III-lea a reconstruit un vechi templu distrus, aflat pe acel loc. Pînă acum nu există decît două basoreliefuri reprezentînd scene similare. Potrivit părerilor experților arheologi, ele se explică astfel: un preot sau un mare demnitar face o ofrandă zeiței Hathor căreia îi e dedicat templul, pentru ca exploatarea minelor de cupru să fie fructuoasă. Obiectul oferit este un potir cu apă, element prețios și vital în regiunile de deșert.

Pe drumul care duce la Timna a fost descoperit anterior și o altă inscripție în care se află menționat numele lui Ramses al III-lea. Aceste descoperiri sînt de mare interes istoric.

Evreii din Afganistan

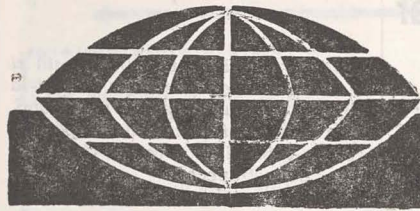
Afganistanul, denumit în documentele ebraice Korasan era considerat de către unii comentatori biblici drept ținutul în care s-au așezat cele zece triburi pierdute. Chiar în analele afgane se menționează că unele triburi ca Durani, Iusafai și Afridi se trag din regele Saul. Această credință este consemnată într-o cronică afgană din secolul al XVII Makzan-i-Afgan. Unii au interpretat acesta ca un rezultat al practicii de a fixa persoanelor indezirabile exilarhilor din Babilon, domiciliul în aceste regiuni îndepărtate.

Documente din timpul evului mediu menționează existența în Afganistan a mai multor centre evreiești, dintre care cel mai important la Balk. De asemenea, atît din documente evreiești cit și musulmane rețese că în secolul al X-lea și al XI-lea exista la Gazni o comunitate evreiască. Moses ben Ezra scrie că în jurul anului 1000, circa 40 000 evrei din Gazni plăteau tribut iar Benjamin de Tudela vorbește despre 80 000 (în altă variantă 8 000) de evrei care trăiau în marele oraș Gazni de pe râul Gozan.

Iehuda ibn Balam tratează și el această chestiune, explicînd că râul Gozan traversează orașul Gazni, capitala Korasan-ului. Din alte surse aflăm că un evreu cu numele Isaac a fost numit de sultanul Mahmud (998—1030) administrator al minelor sale de plumb.

Într-o cronică persană din anul 1260, scrisă de Al. Jujani, se vorbește despre o comunitate evreiască din orașul Firoh-Koh, capitala Guristanului, situat la jumătatea drumului dintre Herat și Kabul. Existența evreilor în capitala Gurizilor a fost recent confirmată prin descoperirea a 20 de plăci de piatră cu inscripții ebraice și persane, datînd din anii 1115 și 1215.

Invasia mongolă din anul 1222 a șters de pe suprafața pămîntului orașul Firoh-Koh împreună cu comunitatea evreiască de acolo.

meridiane

Pe malurile rîului Surinam

Nu de mult poșta din Surinam (Guyana olandeză) a emis o serie de trei mărci poștale „în folosul restaurării sinagogii din Jodensavanne”.

Unul din timbre reprezintă o hartă geografică din secolul al XVII-lea a ținutului Jodensavanne cu fluviul Surinam. Explicația, în ebraică, sună astfel: „Ei au trăit pe malurile fluviului” (Iosua 24, 2). Al doilea timbru reprezintă sinagoga din Jodensavanne așa cum era în anul 1685, cu următorul text explicativ: „Casa mea, casă de rugăciune se va chema” (Ieșaihu 56, 7). Pe cel de al treilea timbru este o piatră funerară din cimitirul evreiesc din Jodensavanne, datînd din anul 1733, cu următoarea legendă: Stilul acesta va servi de mărturie între noi” (Geneza 31, 52).

Această serie de timbre evocă un capitol puțin cunoscut din istoria Diasporei. Expulzați din Spania în 1492 și din Portugalia în 1498, prizoniți de inchiziție, evreii au căutat refugiu nu numai în unele țări protestante ale Europei, ca Olanda și Anglia, ci și în Africa de nord și Extremul orient. În secolul al XVII-lea, unii au emigrat în Lumea nouă și anume la Cayenne, în Martinica, Curaçao dar mai

cu seamă în Brazilia, care aparținea din 1624 olandezilor.

Începînd din anul 1639, evreii au început să se stabilească și în Guyana — Surinam, pe atunci posesiune engleză. Primii au venit din Olanda și Italia. Ei s-au instalat la Torarica, oraș situat pe malul stîng al fluviului Surinam. Torarica se distinge clar pe timbrul Surinamului, emis la 27 octombrie 1971, care reproduce prima hartă geografică a coloniei, desenată în anul 1671. Pe marcă se distinge și o localitate denumită „Israelyt” care se poate vedea și pe o altă hartă din anul 1677, păstrată la Biblioteca Națională din Paris.

Un al doilea lot de evrei sefarzi a sosit din Anglia în 1652.

Un al treilea transport a avut loc în anul 1666, cînd au sosit la Cayenne un număr de evrei, conduși de Joseph Nunez de Fonseca, cunoscut și sub numele de David Nasi. Acesta obținuse în 1659 de la Compania Indiilor occidentale o autorizație care permitea evreilor să se stabilească și să facă negoț în Guyana. Pe de altă parte, în anul 1660, un grup de 152 evrei, conduși de cel mai mare poet sefard al epocii, Don Miguel Levi de Barrios, a venit din Olanda la Cayenne.

După ce Cayennul a fost cucerit de francezi, evreii s-au refugiat la Surinam. Aici evreii s-au bucurat de un statut favorabil pînă la cucerirea coloniei de către portughezi, cînd au fost expulzați.

Evreii sosiți din Brazilia erau buni comercianți și agricultori pricepuți. Ei aveau multă experiență în ce privește agricultura tropicală și mai ales cultivarea sfecclei de zahăr. Agricultorii s-au instalat la o mică distanță de Torarica, pe celălalt mal al fluviului Surinam, în Jodensavanne, „savana evreiască”. După sosirea lor, colonia a cunoscut un mare avînt economic. Recunoscîndu-li-se aportul, evreii au obținut drepturi civile depline și exercitarea nestingherită a ritualului și tradițiilor lor religioase.

În anul 1667, Surinamul a trecut din nou sub dominația olandeză dar comunitățile evreiești din Torarica și Jodensavanne au continuat să-și ducă viața specifică. Pe marca poștală de 20 de cenți se poate citi numele unor plantatori evrei ca Parera, Josue și Iacob Nasi, Mesa, Nunez de Costa, Rafael Aboafe, Abram de Pina, Benjamin de Costa. În anul 1682, Samuel Nasi a donat comunității un teren, pe care trei ani mai tîrziu s-a construit cea de a doua sinagogă din Surinam. Clădirea măsura 28 m în lungime și 12 m în lățime, fiind susținută de patru coloane de lemn.

În anul 1694, Jodensavanne, al cărui centru se numea „Loodsdorp” (satul evreiesc) era locuită de 92 de familii sefarde cu 570 de suflete. Unii dintre ei s-au stabilit ulterior la Paramaribo, capitala coloniei. Ei și-au construit o casă de rugăciune, căreia nu i se spunea „sinagogă”, pentru a

nu se știrbi din prestigiul marelui „esnoga” de la Jodensavanne.

În anul 1832, un incendiu a distrus întreaga Jodensavanne; doar sinagoga a scăpat ca prin minune. Așezarea nu a putut fi reconstruită și evreii s-au strămutat la Paramaribo, părăsind sinagoga și cimitirul.

La Paramaribo se afla casa de rugăciune denumită „Ve Șalom” la care s-a adăugat noua sinagogă „Neve Șalom”, construită în anul 1734 de către un grup de evrei askenazi veniți din Germania. Un secol mai tîrziu, respectiva comunitate askenază număra 719 persoane. Sinagoga „Neve Șalom” devenise prea mică, astfel că a fost construită o nouă sinagogă în stil colonial.

În timpul celui de al doilea război mondial, cînd Olanda a fost ocupată de națiști și Indiile olandeze de către japonezi, Surinam-ul și Curaçao au rămas singurele teritorii libere ale Olandei. Din nou Surinamul a devenit un loc de refugiu pentru evreii ce fugeau de Gestapo.

În momentul de față în Surinam trăiesc 35 de familii evreiești, toate la Paramaribo. Dar Jodensavanne, năpădită de junglă, nu va fi lăsată uitării. În curînd sinagoga va fi restaurată, ca și cimitirul cu cele 439 pietre funerare, dintre care una se află reproducută pe marca poștală de 30 de cenți: „Aceste pietre vor servi drept mărturie...”.

Dr. JEAN KOHN

O veche obște evreiască pe malul drept al Dunării

Un edict al împăratului Justinian (527—565) poruncește ca vechea fortăreață a lui Iudeus, din vecinătatea actualului oraș Vidin, să fie reconstruită. Acest izvor, precum și o referire cuprinsă în cartea „Războiul cu goții” scrisă în secolul al VI-lea de Procopius din Caesarea confirmă că evreii au trăit pe aceste locuri din vremuri foarte îndepărtate.

Mai tîrziu, după expulzarea evreilor din Ungaria, în anul 1376, unii dintre ei s-au stabilit la Vidin. Cînd Vidinul a căzut sub stăpînire turcilor, în anul 1394, conducătorul comunității evreiești era Șalom Askenazi din Neustadt, care a înființat o ieșiva. Un elev al acestei școli, Dosa ha-Yevani a scris în anul 1430 cartea Peruș ve Tosafot Tot în Vidin și-au găsite refugiu evreii din Bavaria, în anul 1470 și din Spania ceva mai tîrziu.

Prin anul 1778 s-a stabilit la Vidin David Sabetai Ventura, autorul cărții Nehar Șalom și Eliahu Ventura autorul lucrării Kokeva de Șavit, tipărită la Salonica în 1799. În anul 1794, evreii din Vidin au instituit un Purim local întru pomenirea salvării miraculoase din primejdia de moarte ce amenința obștea.

La sfîrșitul secolului al XIX, în Vidin trăiau 1 500 evrei iar în 1919: 2 000.

Comemorarea victimelor pogromului legionar din 1941

În seara zilei de 26 decembrie 1972, cînd după calendarul ebraic s-au împlinit 32 de ani de la pogromul legionar din ianuarie 1941, la templul coral a avut loc comemorarea victimelor acestei comunități, căzuți al *Kiduş Haşem* în acele zile cumplite.

Serviciul divin a fost oficiat de rătrele d. prim-rabin *I. M. Mărilus* și

de prim-cantorii *Harnik* și *Jucovski*. Eminența Sa d. Șef rabin, dr. *Moses Rosen* a rostit o impresionantă predică, urmărită cu pietate de coreligionarii prezenți. În fața altarului deschis au fost rostite numele celor 120 de victime, după care întreaga asistență a rostit rugăciunea de *Kadiş*.

Lăudat ești Tu, Doamne...

Numărul mare de binecuvîntări este fără îndoială unul din indicile cele mai caracteristice ale vieții religioase mozaice. Binecuvîntarea își pune pe cea pe fiecare clipă a existenței credinciosului. Întreaga sa zi abundă de binecuvîntări, începînd de dimineață, cînd recită binecuvîntarea spălării pe mîini, pînă la culcare, cînd binecuvîntează pe *Cel*, „care-i aduce somnul pe pleoape”. Cînd frînge pîinea, cînd bea, cînd mîncînd un fruct, mai ales dacă este primul din acel sezon, cînd vede curcubebul, marea, un fulger, cînd aude tunetul, în oricare din aceste împrejurări el recită o binecuvîntare. Credinciosul spune o binecuvîntare atunci cînd respiră parfumul unei plante, unui fruct, unei mirosenii, uleiului aromat; el recită o binecuvîntare cînd vede un pom în floare, cînd află o veste bună sau o veste răă, cînd îmbracă o haină nouă, cînd vede un prieten care s-a ridicat după o boală, cînd înlînește o ființă dragă de care a fost despărțit timp de un an; cînd e restaurată o sinagogă în ruină, în prezența unui erudit al *Torrei* sau a unui savant în științe profane. A unui conducător de popoare; el recită binecuvîntări cînd se infășoară în salul de rugăciune, cînd își pune filacterele etc... O binecuvîntare după alta, el va recita, așa cum cere ritualul, cel puțin o sută pe zi,adică șase pînă la opt pe oră. Cu alte cuvinte, îl invocă pe Creator de șase ori într-o oră!

Potrivit unui obicei frumos, care se practică în ziua de *Şabat* în sinagogile scofarde, unul dintre credincioși, de obicei tinăr, se postcoază la uşă la terminarea serviciului divin și prezintă cu o mînă un buchet de plante aromatate și cu cealaltă un fruct aromat. Părăsind sinagoga, credincioșii binecuvîntază pe *Cel* care „crează pomii îmbsămați” și care „dă fructului o aromă desfătătoare”. Interesîndu-ma de semnificația acestui obicei, mi s-a explicat că rugăciunea *Amida*, care se recită în ziua de *Şabat* nu conține decît șapte binecuvîntări, în loc de nouăsprezece cît are *Amida* în zilele obișnuite ale săptămînii; de aici provine acest obicei, care permite adăugarea unor binecuvîntări pentru ca să nu fie mai puțin de o sută în ziua de *Şabat*.

Dar ce reprezintă aceste binecuvîntări care umplu ziua credinciosului? Dicționarul dă următoarea definiție: „Rugăciune prin care se mulțumește lui Dumnezeu”. Dar această interpretare nu epuizează semnificația binecuvîntării. Atunci cînd capul familiei, înainte de a sfinți *Şabatul*, își binecuvîntă fiii, reluînd formula de binecuvîntare folosită de *Iacov* pentru a-și binecuvînta nepoții în ceasul morții (Geneza 48,20), nu poate, desigur, să fie vorba de o „acțiune de mulțumire”. În dicționarul ebraic al lui *Gour*, binecuvîntarea e definită: „urarea de a vedea pe om grațificat cu fericire și cu bunuri în abundență”. Dar nici această definiție nu este satisfăcătoare. Căci atunci cînd tatăl își pune mîinile pe capul fiului său și îl binecuvîntă, prin aceasta el nu exprimă numai o urare, ci ceva mai mult și mai concret. El vrea, fără doar și poate, să transmită fiului său, prin intermediul mîinilor sale, abundența și fericirea: dacă binecuvîntarea tatălui nu ar fi altceva decît exprimarea unei urări, cum s-ar putea înțelege emoția lui *Esav* și groaza care l-a cuprins pe *Isaac* cînd și-a dat seama de greșala comisă binecuvîntîndu-l pe *Iacov*? Întreaga această narațiune extraordinară (Geneza 27) precum și termenii folosiți în ea („Am binecuvîntat, așa că binecuvîntat va fi). „Frațele tîu a intrat prin viclesug și ți-a luat binecuvîntarea”; „Mi-a luat dreptul de mîni născut și iată că acum mi-a luat și binecuvîntarea mea”; „Nu ai păstrat pentru mine o binecuvîntare?”; „Nu ai decît o singură binecuvîntare?” — demonstrează că aici binecuvîntarea nu este „exprimarea unei urări” și nu reprezintă doar un simbol, ci un lucru real. Aceiași lucru îl putem constata și la alte texte. Astfel, în sfîrșitul narațiunii despre creație, este scris: „Dum-

nezeu a binecuvîntat ziua a șaptea și a asfințit-o”; *Abraham ibn Ezra* comentază astfel acest verset: „Binecuvîntarea este surplus de bine”. Binecuvîntarea acordată zilnic a șaptea este un surplus concret, adică sfințenia care o deosebește de celelalte zile lucrătoare. Al exemplu, în legătură cu binecuvîntarea preoților: „Să cheme numele meu asupra fiilor lui *Israel* și cu *Domnul* îi voi binecuvînta” (Num. 6,27) ceea ce înseamnă că preoții pregătesc binecuvîntarea, dar aceasta este un surplus venit de *Sus*. Și în cazul acesta, cuvîntul binecuvîntare are o semnificație concretă. De altfel definiția dată de dicționarul lui *Gesenius* cuvîntului „binecuvîntare” este „abundență de bunuri”. Toluși. sensul binecuvîntării, care pare simplu atunci cînd este interpretat a fi „expresia unei urări de a vedea omul răsplătit cu fericire și bunuri în abundență” se complică atunci cînd se dă termenului sensul său concret. De surplus real. Cum poate omul să binecuvînteze? Ce înseamnă o binecuvîntare adresată lui *Dumnezeu*? Se poate oare ca omul să-și binecuvînteze Creatorul? Nu trebuie să renunțăm la această interpretare atunci cînd e vorba de micile noastre binecuvîntări zilnice?

Un discipol al gaonului din *Vilna*, rabi *Haim din Volozin*, consacra binecuvîntării al doilea capitol al cărții sale *Nefes ha-Haim*; el scrie: „Cuvîntul *Baruh* (a binecuvînta) n-are semnificația care i se atribuie în mod obișnuit: a lăuda sau a glorifica. Și într-adevăr spunînd rabinului *Israel*: „Binecuvîntăză pe fiul meu!” *Dumnezeu*, binecuvîntat fie el, nu s-a gîndit deloc să fie glorificat. De fapt *baruh* înseamnă a mări, a înmulți, după cum reiese din numeroase versete ale *Torrei*, ca de pildă: „Ia te rog, binecuvîntă-rea mea”, „El ți va binecuvînta pîinea”, „El va binecuvînta rodul pîntecelui tîu”.

O interpretare similară a binecuvîntării o întîlnim și la *Jacob Rosenheim*, care scrie: „Binecuvîntarea duce la exprimarea unor relații cu totul noi între om și *Dumnezeu*. Voința divină își găsește aplicarea într-o acțiune începută pe pămînt, o acțiune de mare anvergură care se desvoltă odată cu timpul. Asocierea omului, în mod obișnuit, la acțiunea divină, pare a intențiilor divine în progresul civilizației — aceasta înseamnă a binecuvînta pe *Dumnezeu*”.

Reiese, deci, că binecuvîntarea înaltă activitatea omenească — oricît de nefăsemnată ar fi ea, ca de exemplu înfrîngerea piinii, băutul vinului — pentru a o transforma într-o participare a omului la acțiunea divină în sinul universului, la opera de izbăvire.

E cazul să cităm aici o binecuvîntare, exclusiv și tipic iudaică, și care glăsuiește: „A creat omul cu înțelepciune”. Această rugăciune se rostește după satisfacerea necesităților naturale. Căci și acest act, pe care fiecare muritor îl face în intimale, are loc în universal cel Sfînt, binecuvîntat fie *El*, și acest loc îi este restituit grație binecuvîntării. Discipolii lui *Plotin*, ultimul dintre marii filozofi greci, povesteau că maestrul lor nu a permis niciodată să i se facă portretul pentru că îl era rușine că se afla într-un înveliș trupesc. Iudaismului dimpotrivă, îi este străină ideea că trupul, ca atare, inspire rușine. Rabi *Iehuda Halevi* scrie în legătură cu această binecuvîntare: „Cît de sublimă este această binecuvîntare datorită temei sale și cît de profund apare conținutul ei pentru cel ce îl analizează cu sinceritate! Nu există nimic care să nu fie demn de sancționare și nu există nimic care să nu aibă nevoie de aceasta. De aceea spune *Talmudul* (tratatul *Berachot*, 5) „Orice plăcere produsă de lucrurile existente pe pămînt este interzisă fără o binecuvîntare”. Și *Talmudul* continuă relatînd problema ridicată de rabi *Levi*: „Scris este: „pămîntul cu tot ceea ce conține aparține lui *Dumnezeu*”, iar în altă parte

(Continuare în pag. VI-a)

Sădirea pomilor

Se apropie 15 Savaț. În această zi s-a creat la noi obiceiul a se ieși la cîmp și la munte spre a sădi pomi, spre a acoperi pămîntul de păduri, spre a-i înnoi fața ca să fie ca în vremurile străvechi.

TORA PORUNCEȘTE SA SADI PADURI

Da, ca în vremurile străvechi. Poate veți socoti că în vremurile biblice țara era lipsită de păduri? Poate veți socoti că întinderi vaste erau lipsite de copaci, ca acum? Că străbunii noștri nu au plantat păduri în țara lor?

*Să citim fragmentul ce urmează din *Midraș Tanhum*: „Cînd veți ajunge în țară și veți sădi orice pom (Leviticus, XIX, 23). Le-a spus lor *Cel* lăudat: Chiar dacă o veți găsi plină de toate bunătățile, să nu spuneți: să stăm cu brațele încruciate, fără să plantăm... ci să plantați cu sirguință”.*

„Precum ați găsit-o”... Cu alte cuvinte, așa precum voi ați găsit la sosirea pomii ce au fost plantați de către alții, tot așa să plantați la rîndul vostru pentru urmași. Și omul să nu spună: „Sînt bătrîn. Cîți ani mai am de trăit? La ce să trudez pentru alții? Poate că mine mor!” Nici un om, chiar și bătrîn, nu e scutit de a planta.

NUMEROASELE PĂDURI DIN TIMPURILE BIBLICE

Cine citește Biblia știe că străbunii noștri ascultau cu adevărat de această poruncă și plantaau mult. Întinderile țării erau acoperite de păduri în acele vremuri. În păduri păsteau turme: din păduri era adusă miere, căci albinele își făceau stupi în scorburile copacilor bătrîni. Din copacii doborîți se făceau case, mobilă și combustibil pentru încălzit.

Citiți în pagina a 12-a textul în limba ebraică.

O fericită aniversare

Dl. *Matei Blau*, președintele Comunității evreilor mozaică din Oradea a împlinit venerabila vîrstă de 80 de ani.

Coboritor dintr-o familie tradițională, sărbătoritul a primit o temeinică educație religioasă, fiind toată viața profund atașat de comunitate. În anii celui de-al doilea război mondial a împărțit soarta obștei, fiind deportat, cu întreaga familie, la Auschwitz. Precum *Iov*, i-a fost dat să bea pînă la fund din cupa amărăciunii, căci soția și fiica au pierit în camerele de gazare.

Revenit, la sfîrșitul războiului, în orașul natal, dl. *Matei Blau* a găsit în sine resursele morale și energia spre a-și depăși durerea personală, consacrinde-se binelui obștesc. Se numără printre acei care au contribuit la refacerea vieții comunității noastre în frumosul oraș de pe malurile *Crișului*.

Din anul 1960 a fost ales președinte al comunității, fiind respectat și stimat de coreligionarii.

La a 80-a aniversare îi adresăm dl. *Matei Blau* tradiționala urare ebraică *Ad mea veesrim!*

B. Z. GOLDBERG

În cea din urmă zi a anului 1972 a încetat din viață, într-un spital din *Tel-Aviv*, unde sosise în ajun, B. Z. Goldberg, unul din veteranii scrișului idiş. Timp de aproape 60 de ani, articolul său zilnic nu a lipsit din paginile prosei idiş din America, astfel că scrișul său devenise aproape o instituție. Citeva generații de cititori ai marilor cotidiene idish din S.U.A., „*Der Tug*”, „*Tug-Morgen Jurnal*” și în ultima vreme „*Der Allgemeiner Jurnal*” și-au format educația la școala publicisticii lui B. Z. Goldberg.

E greu de știut cite volume or însuma articolele sale zilnice. Sigur este că ele oferă un caleidoscop al vieții creștine din acest secol, o cronică sui-generis o evenimentelor la care a fost martor și contemporan. Într-adevăr, nu există fapt sau problemă în acest lung rîstimp despre care B. Z. Goldberg să nu-și fi spus părerea; părerea unui om de aleasă cultură, care a văzut multe, a meditat profund asupra mersului evenimentelor.

Pe lângă articole pe marginea evenimentelor la ordinea zilei — și ce „ordine de zi” bogată a rezervat istoria omenilor generației sale! — B. Z. Goldberg a consacrat multe pagini chestiunilor de literatură și critică. Și în acest domeniu contribuția sa este de mare însemnătate, căci începînd cu *Şalom Alechem*, al cărui ginere a fost, a cunoscut îndeaproape pe aproape toți scriitorii de limbă idiş și ebraică.

Un harnic, un înzestrat slujitor al condeiului și-a încheiat ciclul pămîntean. În urma lui a rămas o bogată moștenire literar-publicistică, ce se adaugă tezaurului culturii idiş.

DECESE

În perioada 26 decembrie 1972 — 10 ianuarie 1973, în cimitirile Comunității evreilor din București au fost înhumați următoarele persoane:

Wechsler Peisa Altar (68 ani), *Rozelor* 17; *Abramovici Elena* (69), *Şerban Vodă* 266; *Simovici Ana* (80), *Labirint* 151; *Benny Hana* (70), *Călărăși* 18; *Almalech Haim* (80), *Bradului* 16; *Gabriel Mircea* (72), *Bd. Dimitroff* 13; *Massler Albert* (70), *Meetz* 8; *Grubenberg Melania* (63), *Călărăși* 87; *Neuman Ghizela* (61), *Județului* 15; *Rechler A. David* (80), *D. Răcoții* 5; *Golfried Agnes* (73), *Sănioarei* 22; *Huppert Carol* (82), *Schiopu* 17; *Schmeter Filip* (62), *Alcea Pantelimon* 8; *Kaufman Feiga* (76), *Sevastopol* 6; *Roitman Moritz* (66), *Manea* 15; *David Moritz* (61), *Mircea Vodă* 4; *Causchanski Ithoc Meier* (83), *Calcea Victoriei* 2; *Margulius Roza* (86), *Bd. Aviatorilor* 7; *Berla Iancu* (87), *Călărăși* 57; *Kaufman Luna* (76), *Sinaia*; *Sulițeanu Herșcu* (78) *Gl. Grigorescu* 11; *Isac Debora* (79), *Şerban Vodă* 31; *Blank Dobris* (86), *Episcopul Radu* 14; *Alterescu Toni* (73), *Bradului* 16; *Schwartz Slove* (76), *Valaor* 24; *Avram Golda* (78), *Carol Davila*; *Pulver Rașela* (83), *Vitan* 267; *Halanai Ila* (83), *Barbu Delavrancea*: *Abramovici Chiși* (80), *Petre Carp* 29; *Finkelstein L. Ionel* (69). *Bd. Titulescu* 73; *Gutier Solomon* (62), *Moșilor* 88; *Farb Basa* (73), *Drunea Rădulescu* 44; *Bihman Moise Berl* (79). *I. G. Duca* 2; *Klein Rozina* (65). *Polonă* 75; *Actibelis Haia Rifea* (78), *Pitar Moș* 25.

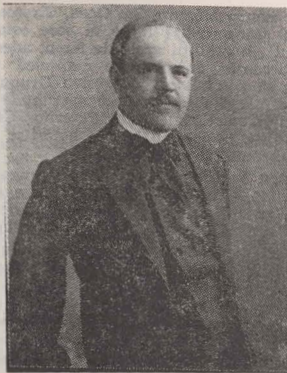
Comunitatea evreilor din Arad anunță cu regret încetarea din viață a lui

DESIDERIU NACK

foșt timp de mulți ani secretar al comunității. Îi vom păstra vie amintirea.

CENTENARUL NAȘTERII LUI HAIM NAHMAN BIALIK

Cînd voi muri să mă jeliți așa :
A fost un om de timpuriu învins
La mijloc drumul vieții lui s-a frînt
Și vai, el avea un cînt
Și cîntecul pe veci s-a stins.

Bialik

S-au implinit o sută de ani de la nașterea lui Haim Nahman Bialik, marele poet de limbă ebraică al timpurilor moderne, care a exercitat o influență profundă asupra culturii iudaice.

S-a născut în anul 1873 în satul Radi, aproape de Jitomir. Așa cum a declarat el însuși, evoluția lui Bialik ca poet a fost influențată de mediul înconjurător, de ambianța tradițională în care a văzut lumina zilei.

Din primii ani ai vieții sale, Bialik a păstrat amintiri luminoase, care se oglindesc în poeziile sale Zohar (Strălucire), scrisă în anul 1901 și Ha Berekná (Balta) scrisă în 1905.

Avea doar șapte ani cînd i-a murit tatăl și a fost dat în îngrijirea bunicului său dinspre tată, Jacob Moses, un bătrîn pios. Pînă la 13 ani a înrățat la heder, apoi a studiat singur. Era un solitar, pasiunea și înclinația pentru studiu i-au format trăsături de caracter care apoi s-au intensificat. Din experiențele adolescenței izvorăște sentimentul vocației celui ales, care își dedică viața unui ideal, sacrificîndu-și pentru el tineretă și bucuriile vieții. Această temă, a vocației, a devenit ideea centrală a gândirii lui Bialik. Intr-o largă măsură, opera sa poetică este relatarea luptei paradoxale dusă cu sine însuși pentru a se elibera de chemarea sa și în același timp de a-i rămîne credincios.

Prima perioadă a adolescenței Bialik a consacrat-o studiului scrierilor de bază ale iudaismului — Tora, Talmudul, operele lui Maimonide și ale celorlalți erudiți ai evului mediu ebraic. Atmosfera acestor ani e redată magistral în creațiile sale, printre care poemul Hamatmid (Învățăcelul Torei), primul său poem de lungă respirație. În acest poem Bialik descrie lupta interioară a unui tînăr care își primește înclinațiile naturale și își sacrifică viața și familia pentru studiul Torei. În unele poezii, imaginea bunicului sever se amestecă cu imaginea intransigentului roș ieșiva, devenind un simbol al motivelor iudaismului tradițional.

Avid de cultură, tînărul Bialik se adapă cu neșaf și la izvoarele literaturii europene, în deosebi rusă și germană.

Printre cei care au exercitat o mare influență asupra poetului se cunune amintit gînditorul Ahad Ham, care începu să publice eseurile în anul 1889 și exercita o puternică influență asupra generației sale. Bialik l-a considerat pe Ahad Ham drept marele său dascăl. Despre această perioadă el a scris : Ziua în care apăsă un nou eseu al lui Ahad Ham era o sărbătoare pentru mine". Mai târziu, drept omagiu, Bialik a dedicat o poezie mentorului său : „Primește binecuvîntarea noastră pentru fiecare sămînță de idee / Pe care ai semănat-o în inimile noastre pustiite".

În anul 1891, Bialik părăsește ieșiva din Volojin și pleacă la Odesa. Îl atrăgea cercul literar format în jurul lui Ahad Ham și nutrea totodată speranța că aici se va putea pregăti pentru a intra în seminarul rabinic de la Berlin. Fără un ban, fără slujbă, singur și flămînd, își ciștiga existența dînd lecții de ebraică. În același timp continua să studieze literatura rusă, citîndu-l și admirîndu-l pe Pușkin, precum și romanele lui Dostoievski și Gogol. Lua lecții de gramatică germană și citea lucrările lui Schiller și Lessing. La început, tînărul sfînt nu se amestecă în viața literară a orașului, dar poezia sa El ha-Zippor îl face remarcant și astfel Bialik face cunoștință cu personalități literare

proeminente, cu care a stabilit legături durabile. De aici înainte lira lui Bialik cîntă nădejdea comunității sale într-o viață nouă. În anul 1894 scrie poemul Birkat Am (Binecuvîntarea poporului), vibrantă invocare pentru fericirea poporului.

După o încercare nereușită de a-și ciștiga existența în chip prozaic — unde și cînd oare au reușit vreodată poezii în a-faceri? — Bialik ocupă un post de profesor în localitatea Sosnomiec, lîngă frontiera cu Prusia. Aici începe să scrie și în idiș. Totodată își scrie în idiș cele mai de seamă dintre poemele sale ebraice.

În 1900, Bialik se întoarce la Odesa, unde găsește un post de profesor. Pătrunde în cercul scriitorilor care gravitează în jurul lui Ahad Ham : Mendele Moher Sforim, Simon Dubnov, Mordehai (Ben-Ami), Rabinowicz, Haim Tchernowitz. Luînd cu Mendele, traduce cartea acestuia Fișke șchiopol din idiș în ebraică. Împreună cu Ravnitzki, Simha Ben-Zion și Lewinsky întemeiază editura Moria, unde se tipăresc cărți pentru școlile moderne evreiești.

După pogromul din anul 1903, scrie poemele Despre mîcel și În orașul măcelului. În acest ultim poem Bialik atinge virulența profeților. Suflului său e acum un vulcan aprins, versurile — flăcări incandescente.

Cînd, în 1904, devine redactorul literar al publicației Ha Șiloah, Bialik se mută la Varșovia, unde pătrunde în cercul lui I. L. Peretz, în care domnește o atmosferă mai senină. Aici scrie o serie de poeme de dragoste și Meghilat ha-Eș (Sulul de foc), un poem în proză inspirat din tradiția și legendele ebraice. Tema este distrugerea Templului, a Ierusalimului și exilul. Exilul.

În anul 1924, după o ședere de cîțiva ani la Berlin, Bialik se stabilește la Tel Aviv, unde și continuă activitatea literară, publicistică și editorială, pînă în anul 1934, cînd se stinge din viață (la Viena, unde venise pentru tratament medical).

A fost redactorul literar al mai multor publicații periodice Ha Șiloah, Keneset, Reșumot și Moznaim. Sub îngrijirea sa și a lui Ravnitzki a apărut a antologie de legende talmudice Sefer ha Agada, scrierile poezilor Ibn Gabirol și Moses ibn Ezra.

O parte importantă a activității sale o constituie traducerea, între care cele mai importante sînt Don Quijote și Wilhelm Tell, în limba ebraică.

Numele lui Bialik este indisolubil legat de miracolul nașterii limbii ebraice, de dezvoltarea culturii ebraice moderne, al cărui promotor talentat și entuziast a fost toată viața.

Cînd Dumnezeu și-a zvrilit tronul 'său din înălțimi...

(Din cartea lui Bialik „Meghilat Haes” — Cronica de foc)

Toată noaptea vuiră mări aprinse și limbi de foc se ridicară către cer, deasupra Muntelui casei. Stele fărîmițate cădeau din cerul înroșit de văpăi și jar peste jar se prăvălise, topindu-se spre pămînt.

Și-a azvirlit oare Domnul tronul său din înălțimi, și, sfărîmatu-și-a el coroaana? Nori zdrențuiți, grei, înroșiți de sînge și foc, călătoreau pribegi prin intensitatea nopții. Ei purtau muntilor îndepărtați vestea miniei lui Dumnezeu și focul înverșunării sale îl trimbuțau stîncilor din pustiul. Ruptu-și-a oare palele de vînt? Un fior dumnezeesc zgudu muntii îndepărtați, stîncile pustiului se cutremurară. S-a arătat Dumnezeu răsplătirii!

Și iată-L pe El însuși, în toată splendoarea Sa! Liniștit și maiestuos șade pe tronul de foc, în mijlocul mărilor de vîlătăi. Mantia sa e purpură de flăcări și cărbuni închini îi sînt pedestalul. O năprasnică mare de văpăi îl înconjoară, asemenea unor coroaane de flăcări mistuitoare. La urechi îi vijieie flăcărilor ce sorb, nesățioase, întinsul luminilor. Iar El stă liniștit, maiestuos, cu miinile încrucișate pe piept. Scrutează cu privirea ochilor săi marea de flăcări și doar cu clipeala pleoapelor le întărește puterea nimicoitoare.

Slăviți-l pe Domnul prin jocul vostru, slăviți-l pe Domnul, voi hore de flăcări!

H. N. BIALIK

VESELIE

Nu știu ce-i în cer, — aceea
Pe pămînt, mai am un loc.
Ce vreți? Brațele pe umeri
Și să scapere un joc!

Curg în bărbi stropi de sudoare
Vă-necați de-atit noroc?
Hai, jucați! Un pas nainte
Și același pas la loc.

În virtutul lui să nu știți
Ce-i picior și ce e cot.
Pietrele scînteie s-azvirle,
Să se-aprindă tirgul tot.

Titul vi-e uscat de sete,
Gura, buzele la fel?
Ce tinjiți? luați paharul
Fiecare să turnați în el!

Stropi de fiere și de jale,
Râni cumplite ce se-ascund —
Astăzi trebuiească jucate
Pin-la capăt, pin-la fund.

Nici nu v-ați strîmbat, nici mina
Nu v-a tremurat deloc!
Să nu știie el, dușmanul,
Că vă arde-n piept un foc.

Nu-i nici somn, nici masă. Viața
Nu ți-a implinit vre-un dor?
N-aveți grijă! Sus, ca vulturii
Ridicați-vă în zbor.

Sus paharul! Sus paharul!
Ați trăit atîția ani!
De necaz să crape lumea
Cu tot șirul de dușmani.

Peste munți de suferință
Și oceane de nevoi,
Treceți ochii inchizindu-i
Și ce-o fi să fie-apoi.

Adevăr, dreptate, milă?
Niciodată nu au fost.
Și atunci? Cerul se-nvirtește
Fără țintă, fără rost.

Viața-i scurtă, moartea-i lungă —
Doar odată într-n joc.
Hai jucați! Cunună vie
Să-mpletiti din flori de foc!

Fiți inele-n hora vastă
Și-nvirțiți-vă mereu,
Piară orișice hotare,
Cadă jugul cit de greu.

De părinți, de alte neamuri,
De prieteni, să uitați,
Ce-asteptați? Începeți hora,
Azi sintem cu toții frați.

Toate, — ca și-al vostru singe —
Fără rost sint pe pămînt.
Mii de lumi să dăm la dracu
Pentru o oră de avînt!

În elan să se-mpletească,
— Cuprînzindu-vă de mini —
Bărbi, zulufi, ciorapi și ghetes,
Totul, tineri și bătrini.

***

DUPĂ MOARTEA MEA

Să nu stea o clipă jocul,
Să se-ntindă lungul șir
De la școală pin-la baie,
Din altar la cimitir.

Cînd voi muri, să mă jeliți așa :
A fost un om de timpuriu învins,
La mijloc drumul vieții lui s-a frînt
Și vai, el mai avea un cînt
Și cîntecul pe veci s-a stins.

Piine nu-i, lipsește carnea
Și nici peste nu-i deloc?
Ce mai stați? În jurul mesei
Trageți, fraților, un joc!

Și-o harfă el avea,
Ca o fătură vie grăitoare
Și inima-i își deschidea pe ea
Orișice taină, care doare.
O taină însă, ascundea într-insul,
La care mina n-a făcut popas,
O taină din adincuri, neștiută
Și-o strună, astfel, mută a rîmas
Și pînă azi e mută.

Faceți hora cit mai mare,
Invirtiți-vă mereu,
Peste voi reverse-n riuri
Har și zîmbet Dumnezeu.

Și vai, o viață-intreagă
A tremurat această strună
Ca raza subîrticată de lună,
Sfîos și mut, un cînt de mîntuire,
Ce spre-un iubit se-ndreaptă, —
Ca inima visînd prelung un mire.
El șovăie, ea totuși mai așteaptă,
Deși în umbra-i știie bine
Că nu mai vine.
Și nesfîrșit de mare-i suferința.
A fost un om de timpuriu învins,
La mijloc, drumul vieții lui s-a frînt
Și ah, el mai avea un cînt
Și cîntecul pe veci s-a stins.

O lespede de mormînt...

La cimitirul Giurguiului din București, un nume pe o lespede de marmură: Nisen David Weissman — decedat la 31 oct. 1966. Cîteva flori imortele, presărate cu pietete pe mormînt, aduc un pios omagiu unei vieți închinată muncii, incununate de cinste și dăruire neîfămurată pentru cei pe care i-a cunoscut și de credință pentru țara în care s-a născut. Foarte puțini dintre cei care trec prin dreptul acestui mormînt modest știu că în el și-a aflat odihnă veșnică un om brav, care într-o împrejurare deosebit de grea pentru țară și-a dovedit atașamentul față de ea, contribuind la dejucarea unei acțiuni ce putea fi fustă.

Dar să derulăm filmul evenimentelor, așa cum ele au fost consemnate de acte și documente oficiale.

***

Secvența I-a. În prima campanie de pe frontul nostru, începută în vara anului 1916, și terminată la 28 decembrie al aceluiași an, ostașii români, mai slab înarmați și echipați decît dușmanul au luptat cu tenacitate și hotărîre dînd dovadă de eroism, vitejie și o neobișnuită capacitate de rezistență. După crîncenele bătălii date succesiv pentru apărarea Dobrogei, a Carpaților, a Olteniei și Munteniei, Armata română s-a retras în Moldova. Deși în ultimele luni ale anului 1916 comandamentul german făcuse efortul principal pe frontul român, el nu a reușit să-și realizeze planul de a scoate România din război.¹⁾ La începutul anului 1917, frontul s-a stabilizat pe aliniamentul Carpații Răsăriteni — Siretul inferior — Dunărea inferioară.

Această situație a agravat suferințele și lipsurile. O mare parte a populației se refugiase, în Moscova; se zbătea în suferințe, neavînd nici casă, nici masă. Tifosul exantematic și febra recurentă bîntuiau cu furie, producînd în rîndurile populației și ale armatei un număr și mai mare de victime decît jertfele date în luptele din prima campanie.

Secvența II-a. Colonelul Alexandru Sturdrza, fiul fostului prim-ministru D. D. Sturdrza și ginerele lui Petre Carp, comandant al diviziei a 8-a, însoțit de locotenentul Wachmann, a trecut în seara zilei de 25 ianuarie 1917, la piciorul dealului Voloscani la inamic. Era „un act de trădare de patrie făcut cu premeditare și calcul”²⁾. Primit de generalul Gerock, comandantul grupului inamic aflat în fața Armatei 2 române, trădătorul A. Sturdrza i-a expus planul pe care-l întocmise pentru a deschide calea trupelor Puterilor Centrale de a ocupa întregul teritoriu al României, pe care s-o silească să capituleze și a le înlesni să pătrundă astfel, în continuare, spre sudul Ucrainei. O „chemare” pe care Sturdrza o adresa ostașilor români, tipărită în 15 000 exemplare, în care trădătorul lămură că voiește să facă o oștire nouă de prizonieri români, aflați la germani, îndemna pe soldați să dezerteze și să se înroleze în oștirea lui. Trădătorul era înțeles în toate detaliile operațiunii cu lt. colonel Gr. Crăiniceanu, fiul fostului ministru de război, comandant al regimentului 25 infanterie.

Lt. colonelul Crăiniceanu era destinat să treacă primul cu regimentul său, aproximativ 2 000 de oameni, la germani. În prealabil, avea să împrăștie „chemarea” la trupele din tranșee aflate în dreapta și stînga regimentului său, să distrugă legătura telefonică din spatele frontului și să aresteze ofițerii din misiunea militară franceză de deșafași la unitatea sa. Toate acestea au fost de îndată raportate arhiducei Iosif, comandantului întregului front inamic din Transilvania, generalilor Hindenburg și Ludendorff precum și contelui Czernin, la Viena, care și-a dat aprobarea, ordonînd să se întreprindă de îndată cele necesare pentru reușita operației. Astfel, „colonelul Sturdrza a pus Europa Centrală în mișcare.”³⁾

S-au luat dispoziții pentru hrana trupelor române care erau așteptate, s-au tăiat sute de oi și de boi, și s-au hotărît și satele unde vor fi cantonați... cu un cuvînt s-au luat toate măsurile necesare pentru primirea lor⁴⁾; totodată s-a pus la punct planul unei operațiuni ofensive, care să fie pusă imediat în acțiune pentru a se lărgi breșa produsă de trecerea regimentului Crăiniceanu. Ora „H” avea să fie stabilită în funcție de corvobire ce urma să aiibă loc, conform înțelegerii, între trădătorii Sturdrza și Crăiniceanu, pe dealul Cărlan, unde tranșeele noastre erau foarte aproape de cele ale inamicului.

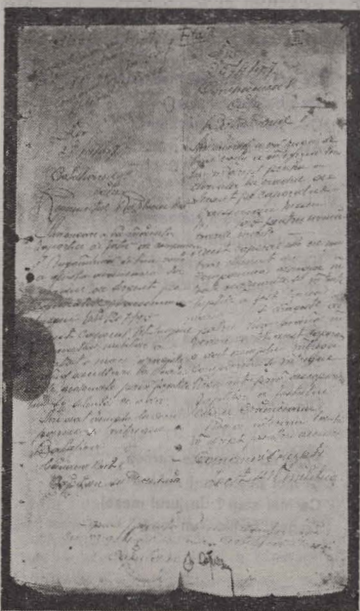
Secvența III-a. În dimineața zilei de 28 ianuarie 1917, vîntul care suflase cu turbare de zile și nopți, s-a potolit. Viscolul a încetat, vremea s-a mai milostivit.

La postul înaintat, aflat la piciorul care căporă către dealul Dragu, cota 656, soldații Weissman Nisen și Ioan Asandei s-au

lipit de frig, spate la spate și stăteau ghemuiți, dezmoztîndu-se la căldura trupurilor lor. Schimbau, din cînd în cînd cite o vorbă, aruncau cite o privire sfredelitoare peste nămeții de zăpadă, la vecinul hain de peste drun.

Pe Ioan Asandei îl fură gîndul la vastă, în timp ce Weissman povestește o pătanie hazlie cu frații săi Iancu și Leon, aflați și ei pe front, în prima linie.

Deodată, dinspre ai noștri s-au auzit pași grăbiți și, curînd, în fața postului a apărut colonelul Crăiniceanu. însoțit de un sergent. Adresîndu-se celor doi soldați, lt. colonelul Crăiniceanu i-a întrebat care era drumul cel mai scurt spre postul german. Weissman, care fusese în noaptea precedentă în recunoaștere și cunoștea bine terenul, a ezitat cîteva fracțiuni de secundă — „prin priceperea lui a simțit trădarea”⁵⁾ spune în raportul său, lt. colonelul Gh. Căciș, comandantul regimentului de Marș al Diviziei a 7-a și apoi i-a indicat colonelului reperele prin pădure pe un drumeg ocilit. Soldatul Weissman știa că de pe un anume punct aflat pe linia indicată, el va putea urmări și observa, fără a fi văzut, fiecare mișcare a colonelului. Lăsînd pe sergentul său la post, Crăiniceanu a pornit imediat: cînd s-a îndepărtat, soldatul Weissman s-a luat după el și de la punctul de pîndă l-a zărit cum se îndrepta direct spre inamic. S-a întors repede la postul său, l-a chemat pe Asandei de o parte și i-a împărtășit bănuiala „lui nu i se pare lucru curat venirea d-lui colonel și mai ales că el s-a îndreptat către sentințele de peste drum, din fața postului inamic”⁶⁾ — cum arată în raportul său sublocotenentul N. Pedimonte, comandantul plutonului I. Asandei a înțeles că bănuiala camaradului său era cu temei și a căzut de acord cu planul acestuia că, în primul rînd, sergentul să fie făcut imediat inofensiv. L-au dezarmat, iar Asandei s-a dus după comandantul de pluton „sau după un domn ofițer din regimentul nostru.”⁷⁾

Facsimilul raportului prin care este evidențiat soldatul Weissman.

Secvența IV-a. De la punctul său de pîndă, soldatul Weissman Nisen vedea totul ca în palmă: Crăiniceanu stătea de vorbă cu un alt ofițer, pare-se român, după uniformă; la cîțiva metri de ei, se aflau trei-patru ofițeri inamici. Cel cu care vorbise Crăiniceanu era Sturdrza. Trădătorii s-au înțeles repede: trecerea trupelor regimentului lui Crăiniceanu avea să înceapă chiar în seara acelei zile. Sturdrza dădea ultimele indicații și îi înmîna lui Crăiniceanu un set de hîrtii — manifestele.

O strîngere de mină și trădătorul Crăiniceanu se îndreptă spre linia noastră.

Secvența V-a. Soldatul Weissman străjuia postul. Apără Crăiniceanu; cuprînd dintr-o privire pe sergentul dezarmat și arma ridicată amenințător spre el. Trădătorul se răsti la soldat cu furie: „Ce înseamnă aceasta, cine mi-a dezarmat sergentul? Lasă pușca”. Soldatul Nisen Weissman făcea. Neclintit, în aceeași poziție, urmărea cu privirea ochilor săi albaștri, care exprima auzarea pe col. Crăiniceanu. Năltuț, bine legat, deplin stăpîn pe gest, soldatul scruta pătrunzător privirea colonelului și Crăiniceanu ezită să pună mina pe revolver. Se răsti din nou la soldat, amenințîndu-l. Se auziră însă pași, pași mulți — patru, cinci oameni veneau grăbiți spre post.

Soldatul Nisen David Weissman în fîntină de campanie.

Principala complice a lui Sturdrza, lt. colonelul Crăiniceanu a fost prins; a încercat încă să se apere, să nege, dar manifestele aflate la el l-au demascat.

Secvența VI-a. Prevenit la timp de complot, în urma arestării lui Crăiniceanu, comandantul Diviziei a 7-a Stat Major a luat toate măsurile de rigoare. „Artileria română prin focul ei viu a barat frontul și a îngropat... toate speranțele Puterilor Centrale.”⁸⁾ Din cei 180 de prizonieri români aflați la nemți, care au ascultat discursul trădătorului Sturdrza, numai 22 au acceptat să distribuie „chemarea” acestuia în tranșeele noastre. Purtătorii manifestelor însă, trecînd frontul, le-au predat comandanților români.

Crăiniceanu a fost condamnat la moarte și împuscat în fața regimentului pe care-l comandase, de către un pluton de soldați din propriul său regiment. Sturdrza și Wachmann au fost condamnați și ei la moarte în lipsă și, dacă n-au putut fi executați, „au fost înmormîntați de vii sub disprețul cu care popoarele îi acoperă pe trădători.”⁹⁾

Încercarea criminală a lui Sturdrza și Crăiniceanu n-a reușit, mulțimii patriotismului simplilor soldați, mulțumită cinstei, devotamentului și inteligenței soldatului Weissman din Hangu, de la poalele Ceahlăului.

Secvența VII-a. „Acest soldat, deși evreu, pe tot timpul a fost în linia I, dînd dovadă de mult curaj și dragoste de țară. Ca răsplătă bine meritată pentru el și ca un semn că cei ce își fac datoria nu sînt trecuți cu vederea — am onorează a vă ruga să binevoiți a interveni ca să fie avansat la gradul de caporal și să fie decorat.”¹⁰⁾

Țînid seama și de faptul că soldatul Weissman Nisen luase parte activă în calitatea de combatant la luptele de la Uz, Valea Uzului, București, lt. colonelul Pirici, comandantul regimentului 15 infanterie, aprobă înaintarea lui la gradul de caporal pe ziua de 1 martie 1917, cu Ordin de zi nr. 615.¹¹⁾

Apreciat drept „cel mai bun element din toată compania, aproape în toate ocaziunile și în toate luptele a fost în linia I-a dînd dovadă de curaj și dragoste de patrie.”¹²⁾ Caporalul Nisen Weissman a participat în vara anului 1917 la bătălia sîngeroasă de pe frontul Oituzului. S-a distins în luptele

de la Slănic, Măgura, Tg. Ocna, Cireșoaiă, Dealul Cărlanului, lupte în care ostașii români „în condiții grele de teren, adesea în marcantă inferioritate numerică” au reușit să zdrobească „ofensiva Grupului Gerock și să înmormînteze speranțele și visurile Comandamentului Puterilor Centrale de a obține un succes hotărîtor pe frontul român.”¹³⁾

Pentru faptele sale de armă, caporalul Weissman Nisen, matr. 1207/1915 este avansat la gradul de sergent cu ordinul de zi nr. 89/1917 al Regimentului 15 infanterie.

A fost demobilizat un an mai tîrziu și avansat la gradul de plutonier de rezervă pe ziua de 1 ianuarie 1919.¹⁴⁾

ALEXANDRU VIANU

NOTE

- 1) Ion Cupșa Armata română în campaniile din 1916—1917, Editura militară, 1967, p. 179.
- 2) Const. Kirișescu Istoria războiului pentru întregirea României, Ediția I, București, J.a. vol. II, p. 103.
- 3) Valeriu Kapri Cazul fostului colonel Alexandru Sturdrza, comandantul diviziei a 8-a române. Un episod din războiul mondial 1914—1918 pe frontul român, Oradea, 1936, p. 19.
- 4) Ibidem, p. 24.
- 5) Raport nr. 6988 din 21.III.1918 către Divizia 7-a Stat Major.
- 6) Raport nr. 5 din 28.I.1917 către comandantul companiei 8.
- 7) Ibidem.
- 8) Valeriu Kapri, op. cit., p. 28.
- 9) Const. Kirișescu, op. cit., p. 104.
- 10) Din raportul nr. 5 al Comandamentului plutonului I către comandantul companiei a 8-a (28.I.1917).
- 11) Vezi raportul nr. 408 al căpitanului D. Coroamă, comandantul batalionului II și rezoluția comandantului regimentului din 22.II.1917.
- 12) Raport nr. 115/1917 al locot. Mititica, comandantul companiei a 8-a către batalionul II al Regt. 15 Infanterie.
- 13) Ion Cupșa, op. cit., p. 270.
- 14) Dosar Regt. 15 Războieni, fila nr. 425/1918.

Lăudat ești Tu, Doamne...

(Urmare din pag. IV-a)

a scris „A dat oamenilor pămîntul”; această contradicție aparentă, rabi Levi o interpretează în felul următor: primul verset prezintă realitatea de dinainte de binecuvîntare, cel de al doilea, după. Cu alte cuvinte, datorită binecuvîntării, pămîntul devine proprietate legitimă a omului. Fără binecuvîntare, orice lucru material este oarecum neadaptat, instrăinat de condiția sa, dar binecuvîntarea îl reabilitează în demnitatea sa și pune capăt relației de alienare dintre acest lucru și omul care beneficiază de el.

Se poate obiecta că această încercare de a căuta o semnificație mai profundă binecuvîntării, decît simpla acțiune de mulțumire, este legitimă cel mult pentru binecuvîntările pe care le rostim cînd ne bucurăm de un lucru, sau pentru cele care însoțesc îndeplinirea unui precept divin, dar majoritatea binecuvîntărilor nu aparțin acestei categorii. Cele năopresceze binecuvîntări conținute în rugăciunea de Amida, de pildă, au o semnificație care nu poate fi altceva decît laude și mulțumiri. Binecuvîntări ca „Învil morții”, „dăruiești învățătură”, „înceuvințeți remuscarea”, „dăruiești în abundență tertare”, „ești mintuitorul lui Israel”, „vîndect bolnavii lui Israel”, nu sînt altceva.

Se pare, totuși, că și pentru binecuvîntările de acest gen nu ajunge o interpretare îngustă pentru a epuiza toată fervoarea religioasă care le însoțește. Rabi Haim din Volozin scrie: „Din motive cunoscută numai de El, Domnul a vrut ca prin intermediul binecuvîntărilor și rugăciunilor, să restabilim forțele și lumile superioare, gata a fi spectacolul emanației divine a lumii sublîme”. Cu alte cuvinte, lumea subzistă datorită emanației binecuvîntărilor, care străbat fără întreprindere universul, în căutarea elementelor dispuse a servi de receptacol.

Literatură religioasă a tuturor popoarelor și a tuturor religiilor stă măturte a acestei emanații pe care i-o aduce omului propria sa rugăciune. Datorită binecuvîntării pe care o pronunță omul se poate ridica la o stare care îl face apt a recepționa emanația acestei binecuvîntări și a evita ea ea să se piardă.

S. H. BERGMAN

Cine au fost amoraimii?

Cărturarii care după terminarea Mișnei (în anul 200 era noastră) au contribuit la completarea Talmudului babilonean și ierusalimiten (sfârșitul secolului al IV-lea și al V-lea) au fost denumiți *amoraim*.

De fapt instituția *amora* este identică cu aceea a *meturgeman*-ului (literal: traducător) care în timpul perioadei talmudice sta alături de persoana care citea Tora și traducea textul în aramaică, sau care la predici repetă cu voce tare cuvintele predicatorului. Justificarea acestei instituții este dată de Talmud: „Așa precum Tora a fost dată fiilor lui Israel printr-un interpus (Moșe) și noi trebuie să transmitem mai departe poporului „Tora tot printr-un interpus“ (Meg. 4). Denumirea de *amoraim* a fost folosită mai târziu ca termen generic pentru rabinii din perioada post-mișnaică, a căror activitate se axa asupra interpretării Mișnei. Inițial, unii *amoraim* îi era interzis să aducă cea mai mică modificare textului, în afară de cazul că era fiul sau discipolul vorbitorului. În perioada post-tanaitică, însă, *amoraim*ul avea latitudinea să prezinte expunerea oam găsea de cuviință. Citeodată, cînd auditorul era deosebit de numeros se foloseau mai mulți *amoraim*. Astfel, cu un anumit prilej, rav Huna a folosit simultan nu mai puțin de 13 *amoraim*.

Amoraimii au constituit, în lanțul tradiției, legătura dintre tanaim și savoraim. Discuțiile *amoraimilor* constituie obiectul ambelor Talmuduri și a numeroase mișnașim agadice.

Terminarea Mișnei și a altor colecții tanaitice — ca *Tosefta* — a creat linia de demarcație între tanaimi și amoraimi. Distincția apare în Talmud (Sanh. 33a) în fraze ca aceasta: „Raba și rabi Iosef precum și amoraimii din Pumbedita“, „Rav Hama și amoraimii din Nehardea“ (Sanh. 17 b), precum și în exprimări: „Ei sint amoraimi și dezbateră dintre ei se axează pe afirmațiile unui tanait“. Denumirea de *amoraim* vine de la verbul ebraic *amor*, a spune, a explica, a interpreta.

Talmudul face deosebire între autoritatea unui tanait și aceea a unui *amorait*. Un *amorait* nu avea dreptul să pună în discuție un lucru afirmat de Mișna sau

chiar de o *baraia* (text talmudic neinclus în Mișna). Dacă în cursul unei discuții reieșea că părerea unui *amorait* era în contradicție cu una exprimată în Mișna, părerea acestuia era respinsă.

Una din misiunile *amoraimilor* era de a trage concluzii din Mișna și alte colecții tanaitice, de a clarifica amănunțite, de a extinde sau a limita prescripțiile care rezultă din textul talmudic. O parte considerabilă a activității *amoraimilor*, în special a celor din Babilon, constă în efortul de a extrage principiul halahic din afirmații singulare, conținute în Mișna sau *Beraivot*. Tanaimii enunță numai principiile generale: *amoraimii* merg mult mai departe. De pildă ei explică că o lege prezentată în Mișna este dependentă de *berah* (alegere retrospectivă). Această noțiune nu se află în literatura tanaitică, ci este o creație a amoraimilor. Ei examinează, comparau și elucidau prescripțiile tanaimilor. Formularea acestor concepte a acționat în timpul *amoraimilor* ca un stimul în dezvoltarea halahic.

Amoraimii au continuat să folosească metodele predecesorilor lor în explicarea Bibliei, căutînd în ea referiri la prescripțiile tanaimilor, cit și la altele noi care au apărut în timpul lor.

Așa cum s-a întîmpat și cu tanaimii, explicarea Bibliei servea nu numai ca bază a prescripțiilor existente, ci și ca sursă pentru crearea unor prescripții noi.

Deciziile halahice ale *amoraimilor* erau considerate la fel de valabile ca cele ale tanaimilor (Sanh. 33a). O activitate atît de multilaterală ceea o cunoaștere profundă a literaturii halahice. Pe lîngă aceasta, necesitatea de a da răspuns problemelor privind practica religioasă, precum și problemelor sociale și etice cerea un spirit analitic ascuțit și capacitatea de a sintetiza diferitele principii ale halahic. Ca urmare a acestei situații au apărut două tipuri de erudiți: unii care se caracterizau prin vaste cunoștințe și alții printr-un spirit analitic pătrunzător. Atunci cînd se pune problema alegerii conducătorului ieșivei, se ținea cont de însușirile respective ale celor două tipuri de erudiți. O analiză ascuțită se remarcă în deosebi la Talmudul babilonean. Erudiții din Pumbedita se ca-

racterizau printr-un spirit analitic ascuțit. Spre a sublinia marea lor capacitate de a jongla cu ideile, adversarii spuneau despre ei că sint capabili să facă să treacă un elefant prin urechea unui ac.

Amoraimii înșiși recunoșteau că metodele lor de studiu, moștenite de la tanaimii și dezvoltate de ei înșiși, conțineau o mare notă de originalitate în comparație cu vechea tradiție. În domeniul omiletic, unii *amoraim* susțineau că nici Moșe nu s-ar fi simțit la el acasă într-o discuție academică. O legendă aparținînd școlii lui Rav spune că atunci cînd Moșe a primit Tablele legii, Dumnezeu i l-a arătat pe rabi Akiva, care scoate „munți de prescripții“ din fiecare literă a Torei și că Moșe nu a înțeles nimic din subtilul comentariu al lui Akiva (Men. 29 b). Această legendă scoate în evidență caracterul evolutiv al învățaturii tanaitice și amoralitice.

Amoraimii s-au ocupat în măsură egală de halaha și de agada. Odată cu încheierea și fixarea halahic tanaitice a apărut o linie clară de demarcație între acestea și amoraimi. Nu același lucru s-a petrecut în domeniul agadei. În rîndul tanaimilor s-a făcut distincție între maestri ai halahiei și maestri ai agadei. La fel, în rîndul amoraimilor au existat halahişti care erau totodată și agadiştii distincți, ca Rav în Babilon și Iohanah în Iudeea. Mulți amoraimi, cărturarii vestii din Iudeea ca rabi Isua ben Levi, rabi Tanhuma, rabi Samuel ben Nahamani, rabi Simlai, rabi Iehuda ben Simon s-au ocupat în mod deosebit de agada.

Deși derivatele agadice erau cunoscute și în perioada tanaitică, ele au abins perfecțiunea în ce privește structura, forma artistică și procedeele retorice abia în epoca amoralică.

În timp ce activitatea tanaimilor s-a desfășurat aproape exclusiv în Iudeea, perioada amoraimilor se caracterizează prin existența a două centre de creație, Iudeea și Babilon. Rodul acestei activități a fost compilat dîndu-i-se o formă definitivă în două opere monumentale, Talmudul babilonean și Talmudul ierusalimitean. Ca rezultat al legăturilor numeroase ce au existat între aceste două țări și erudiții lor, cele două opere trebuie privite ca o singură creație, apărută în două colecții cu formulări separate.

Între cele două centre talmudice a existat un contact permanent; emisarii speciali făceau legătura între Babilon și Iudeea, pentru a transmite cărturarilor babilonieni știința erudiților din Iudeea.

Pe lîngă aceasta, mulți erudiți din Babilon care s-au stabilit în Iudeea, veneau din cînd în cînd în Babilon în același scop. În tot cursul acestei perioade, din Iudeea s-au trimis în Babilon multe comunicări scrise, cuprinzînd răspunsuri la întrebări ce le fuseseră adresate erudiților din Iudeea. În Talmudul babilonean se întîlinesc adesea expresii ca: „Ei au trimis de acolo“ (adică din Iudeea). Așa se explică faptul că aforisme ale amoraimilor din Babilon se găsesc în Talmudul ierusalimitean, nu însă și în Babilon. Citeodată în Talmudul babilonean se găsesc esențe ale unui *amorait* babilonean cu mențiunea că acest lucru a fost transmis din Iudeea (Bezah 8 b).

Autoritatea cărturarilor și conducătorilor ieșivelor din Iudeea a fost întotdeauna recunoscută de către erudiții din Babilon ca o consecință a faptului că ei vedeau în școlile din Iudeea o continuare directă a tanaimilor. *Amoraimii* din Babilon considerau că autoritatea lor nu se ridică la nivelul celei a colegilor lor din Iudeea, deoarece numai aceștia puteau acorda dreptul de a exercita funcția de rabin (*semiha*). Cei din Babilon se considerau doar „representanți“ ai erudiților din Iudeea și chiar cînd importanța școlilor babiloniene a crescut, ei continuă să consulte pe cei din Iudeea înainte de a lua o hotărîre definitivă. Deciziile acestora erau obligatorii, fiind considerate directive. Deși condițiile istorice din Iudeea și Babilon erau deosebite, totuși amoraimii din ambele țări au ocupat poziții asemănătoare. Și unii și alții aveau ascendent asupra conducerei laice, pe care citeodată au și exercitat-o. În afară de învățură și de predică, unii dintre ei ocupau și funcții oficiale, de conducători ai comunității, dispuneau de fonduri pentru asistență, îndeplinind și funcția de judecători. *Amoraimii* controlau organizarea școlilor, numeau învățători. Mulți amoraimi cutreierau orașele și satele prîind învățămîntul din Tora și interesîndu-se de nevoile comunității. În principiu ei nu acceptau remunerații pentru această activitate, nici pentru prelegerile lor, nici pentru studiu. Idealul era ca un cărturar să studieze de dragul *cerului*. De aceea, ca și predecesorii lor, tanaimii, atît amoraimii din Iudeea cît și cei din Babilon au desfășurat diferite activități: agricultură, meserii, comerț, navigație spre a-și agonisi cele de trebuință traiului. În Babilon, erudiții căpătau locuri preferențiale în piață pentru a-și vinde marfa mai repede și a se putea întoarce mai cîrînd la studiul lor.

CE ESTE PILPUL?

Cuvîntul pilpul, care derivă de la verbul pilpel (a examina amănunțit o problemă) indică o metodă folosită în disputele talmudice de către erudiții cu spirite ascuțite.

În perioada talmudică, prin această metodă, pe baza raționamentelor (sevara) se rezolvau contradicțiile aparente și dificultățile unor texte, realizîndu-se o înțelegere mai adîncă a acestora. Maestrii metodei pilpul prezentau argumente și păreri proprii, bazate întotdeauna pe autoritatea tradiției.

O problemă analizată cu pasiune printre învățați era: cine are merite mai mari în răspîndirea cunoștințelor despre Tora, cel care menține cu fidelitate textele și tradițiile stabilite pe muntele Sinai sau cel care „dezrădăcinează munții“ în efortul său intelectual pentru claritate logică (oker harim)? Totuși, majoritatea era de acord că pilpul era o necesitate vitală în stabilirea unor legături între legea orală și Tora scrisă, pentru înlăturarea greșelilor și omisiunilor tradiției. De asemenea era apreciat ca metodă didactică pentru ascuțirea minții învățaților (Avot 6. 6; Ber. 33 b). În special se remarcă învățații din Babilon pentru raționamentele lor subtile și disputele lor casuistice, care contrastau cu moderația școlilor din Iudeea.

Pilpulul talmudic avea trei meniri importante. Prima, să salvgardez unitatea dintre tradiția orală și Tora scrisă și să armonizeze deosebirile aparente de păreri ale înțelepților, bazîndu-se pe principiul că ambele derivă dintr-o singură revelație divină și că în consecință, ceea ce apare a fi contradictoriu, repetiție sau ex-

ces, se datorează doar limitelor intelectuale ale învățaților. A doua menire era de a menține vitalitatea și actualitatea Torei orale și scrise în forma ei tradițională, ținînd cont de împrejurările schimbate. În fine, a treia menire era de a face din studiul Torei o permanentă încercare a forței intelectuale a maștrilor și a elevilor, înlăturînd rutina și superficialitatea. Prin pilpul elevii dotăți audeau elemente noi în studiul Torei, considerate ca făcînd parte din revelația divină.

În perioada gaonilor, erudiții din Babilon au continuat să folosească metoda pilpul, deși preocuparea lor principală era aranjarea, editarea și explicarea textului Talmudului, așa cum s-a întîmpat și cu primele școli ale comentatorilor askenazi, începînd cu generația lui Rași. Un nou avînt a cunoscut metoda pilpul în școlile tosafiste din Franța și Germania, ca și în cele din Spania din secolele al XIII-lea și al XIV-lea. Același metode erau acum folosite pentru a pune în armonie diferite pasaje talmudice.

În secolul al XIV-lea, după sfîrșitul perioadei tosafiste, a urmat o scurtă perioadă în care erudiții s-au ocupat în deosebi cu studiul și înregistrarea legilor și obiceiurilor tradiționale (minhagim) care se acumulaseră între timp. Totuși, studiul profund al Torei cerea noi eforturi intelectuale minților neobosite ale erudiților și elevilor lor. Metodele tradiționale de studiu și dispută erau primare, erudiții se străduiau să găsească metode noi prin care să se distingă. Maestrii din ieșive au devenit din ce în ce mai conștienți de importanța metodelor didactice în educarea viitorilor rabini.

Spiritul predominant al umanismului a determinat pe învățați să caute să realizeze independența intelectuală, rîmînînd totuși credincioși izvoarelor tradiționale. În secolele al XV-lea și al XVI-lea s-a înregistrat o intensificare necunoscută încă a disputelor casuistice. O deosebire netă a început să apară între lecțiile destinate studiului textului talmudic și cele destinate disputelor aprinse. Aceste dispute erau conduse de conducătorii ieșivelor și aveau un caracter preumpănitor oral, ceea ce a făcut ca puține dintre ele să fie păstrate în manuscrise. Ne putem, totuși, da seama de noile metode de pilpul, care constau în special în aplicarea unui mod logic de a raționa și a unei delimitări mai marcante a deosebirilor, din tratate de metodologie talmudică, cum e Darkhei ha-Talmud de Isaac Campanton.

Unele metode de exegeză au devenit cunoscute după numele comunității a căror ieșive excelau prin folosirea lor, ca Niremberg, Regensburg etc. În aceste înalte școli, studiul se caracteriza printr-o analiză profundă a celor mai mici detalii a discuțiilor halahice redată în Talmud. Fiecare frază era disecată, analizată și interpretată, căutîndu-se în ea un sens nou. Orice problemă ridicată de vreunul dintre învățați era interpretată ca o încercare de a supune unui examen cunoștințele și inteligența colegilor și elevilor. Divergențele erau atribuite deosebirilor casuistice și nu unor contradicții fundamentale, astfel că unitatea și conformitatea lumii spirituale a Talmudului a fost menținută.

În domeniul didactic au fost introduse diferite metode de pilpul pentru a face

să crească forța de percepție și imaginația elevilor. Maestrii imaginau diferite probleme și cazuri de halaha și cereau studenților să le rezolve. Ei au alcătuit și ghicitori halahice pe care elevii trebuiau să le rezolve. În secolele al XVI-lea și al XVII-lea, a străluci în disputele pilpulistice era obiectivul principal și semnul de distincție al unui student al ieșivei. În sfera spirituală, în pilpul au apărut unele tendințe cabaliste care aduceau laude atitudinii contemplative în studiu. Intuiția erudiților era privită ca un semn al inspirației divine. Dar, în același timp, pilpul a rezolvat o problemă importantă, dînd posibilitate rabinilor să ia hotărîri în noi probleme halahice care apăreau în viața credincioșilor odată cu schimbările condițiilor sociale.

În concluzie se poate afirma că pilpul este o metodă specifică de studiu al Torei și Talmudului, caracterizată printr-o mare finețe de gândire. Folosită de nenumărate generații de talmudiști, ea a contribuit la ascuțirea minții acestora și a urmașilor lor.

STIRI

ידיעות

JURNALUL ÎN IMAGINI AL CHARLOTTEI SALOMON

Charlotte Salomon, care într-una din zilele lui august 1943 a fost deportată împreună cu soțul ei la Auschwitz, a lăsat un jurnal în imagini, asemănător intrucitva „Jurnalului Annei Frank”. Ea s-a născut în 1917 la Berlin, pe care a fost silită să-l părăsească în 1939. Arestată de Gestapo în Franța și deținută la Gurs, a început la vârsta de 24 de ani un ciclu de imagini prin care descria viața ei și a familiei sale în acest lagăr. Tablourile, pictate în tempera, prezintă — ca într-un film — imagini din casa părintească, de la școală, scene din timpul urmării, din imigrație și din lagăr. Ele au fost expuse prima oară la muzeul Stredeljk din Amsterdam, apoi la Locarno, Tel Aviv, Berlin occidental și multe orașe din Republica Federală a Germaniei.

Editura Rowohlt Verlag le-a publicat într-un volum, iar de curind au constituit tema unui film de scurt metraj intitulat „Charlotte Salomon — un jurnal în imagini, 1917—1943”. Filmul e o producție Linda-Film.

Criticul Paul Tillich scrie despre tablouri și despre film: „Ele reprezintă scurta viață a unei ființe extrem de sensibile, dotată din punct de vedere artistic, o personalitate puternică, în condițiile uneia din cele mai cumplite perioade a istoriei Europei, un mesaj lăsat prin aceste tablouri generațiilor viitoare”.

„NOAPTEA DE CRISTAL”

În editura Robert Laffont a apărut cartea scriitorului Rota Thalman și a lui Emmanuel Feinermann „Noaptea de cristal”. După cum se știe, acesta a fost numele de cod pe care naștii l-au atribuit pogromului din noaptea de 8/9 noiembrie 1938, când au devastat și incendiat sute de temple și sinagogi din Viena, au torturat și asasinat nenumărați evrei. Volumul a apărut în colecția „Istoria pe care o trăim”.

SINAGOGA

Tabloul pictorului Max Beckmann, intitulat „Sinagoga”, reprezentând cartierul evreiesc distrus din Frankfurt/Main a fost achiziționat de municipalitatea orașului Frankfurt.

COMEMORAREA LUI FELIX MENDELSSOHN-BARTHOLDY

S-au implinit 125 de ani de la moartea compozitorului Mendelssohn-Bartholdy. Printre manifestările consacrate acestei aniversări a fost un simpozion științific muzical, organizat la arhiva Mendelssohn din cadrul Bibliotecii de stat din Berlin-Dahlem; o expoziție „Felix Mendelssohn-Bartholdy — documente din viața sa”; un concert de orgă al Filarmonei din Berlin; o conferință la care s-a vorbit despre personalitatea celui comemorat și au fost prezenți compozitorii distinși în anul acesta cu premiul Mendelssohn-Bartholdy. Orchestra simfonică radio a executat opera lui Mendelssohn „Elias”. Totodată, asociația Mendelssohn a scos de sub tipar primul volum al lucrării „Studii despre Mendelssohn”.

CIMITIR DIN EPOCA TALMUDICĂ

În apropierea localității Moshā Alma din Galilul superior, la nord de locul pe care s-a aflat vechea așezare Alma, a fost descoperit un cimitir din epoca talmudică (secolele III și IV era actuală).

ONORAȚII DE YAD VASHEM

Pe Aleea celor drepti, de la Institutul Yad Vașem din Ierusalim a fost plantat un pom în cinstea Klasiinei Cornelia și a soțului ei Peter Cornelis Dozy van der Goot, care în timpul celui de al doilea război mondial, în calitate de secretară a uniunii infirmierelor din Amsterdam a salvat viața multor infirmiere evreie, procurându-le acte de identitate, datorită cărora au putut scăpa de deportare în lagăre naziste.

Alt pom a fost sădit în onoarea lui Richard Abel din R. F. a Germaniei. În timpul celui de al doilea război mondial, Abel, care era sergent în armata germană a ajutat cinci tineri evrei ce-i fuseseră predați spre a fi executați, să-și salveze viața.

MEMORIILE LUI ARTHUR RUPPIN

Volumul de memorii și scrisori ale lui Arthur Ruppin, apărut inițial în limba ebraică, sub îngrijirea dr.-lui Alexander Bein, a apărut acum în traducere engleză, în editura Weidenfeld & Nicolson, Londra. În anul 1904, Ruppin a înființat la Berlin „Biroul pentru statistica evreilor” și a condus „Revista pentru demografie și statistică evreilor”. El a călătorit foarte mult pentru a se documenta asupra situației co-religionarilor săi. A scris mai multe cărți, printre care „Evreii de azi” (1904) și „Sociologia evreilor” (1930).

MARTURII DESPRE O VECHIE COMUNITATE EVREIASCĂ

După cum se află menționat într-o scrisoare a lui Nathan ha Bavli, academia din Sura primea din partea comunității din Wasit o sub-

venție anuală de 150 de dinari. Această comunitate, aflată într-o regiune fertilă de pe malul Tigrlui, era încă înfloritoare în secolul al XIII-lea. În anul 1201, rabi Daniel ben Eleazar ben Hibat Allah, șeful academiilor din Bagdad, s-a adresat comunităților din Basra și Wasit în legătură cu sinagoga lui Ezra. Mai mulți membri ai familiei ibn al-Barquli, o familie de vază din Wasit, au ocupat un timp și funcții administrative de seamă. Iehuda Al-Harizi, care a vizitat orașul, amintește de „demnitarul Samuel”, care ar putea fi Samuel ibn Al-Barquli. *Matteh Oz*, o lucrare datind din secolul al XIII-lea, cuprinde o colecție de predici rostite de Isaac Sarșalom în Wasit și alte orașe din sudul Babilonului, între anii 1210 și 1232. Wasit, oindva oraș înfloritor, a căzut în ruină în secolul al XVI-lea și odată cu el a decăzut și comunitatea evreiască de acolo.

DATE PRIVIND ISTORIA EVREILOR

În editura L. Schwann, Düsseldorf, a apărut lucrarea lui Klaus Schulte „Documentare la istoria evreilor de pe malul stîng al Rinului inferior, începînd din secolul al XVII-lea”. Valorificînd materiale din arhive, precum și relatări ale evreilor care au supraviețuit, Schulte trece în revistă istoria contemporană a evreilor din 110 localități din această regiune. Lucrarea este cu atât mai valoroasă, cu cât despre unele mici așezări evreiești din această regiune nu existau pînă acum alte date.

SCRISOARE INEDITĂ A LUI MARTIN BUBER

În editura Allen Lane, Londra, a apărut cartea lui Aubray Hodes „Întîlnire cu Martin Buber”, în care se publică o scrisoare a lui Martin Buber către Albert Schweitzer, necunoscută pînă acum.

CĂRȚI NOI

În editura Alcove Press, Londra a apărut cartea profesorului Walter Laquer „Din ruinele Europei” care tratează probleme ale iudaismului contemporan.

DECES

La New-York a încetat din viață, în vîrstă de 99 de ani, unul dintre exponenții școlii impresioniste de pictură, Eugene Spiro. El este fiul unui fost deservent de cult al mării sinagogi din Wrocław.

OBȘTEA DIN SYDNEY

La Sydney, cel mai mare oraș al Australiei, există o comunitate evreiască de 28 000 suflete. Recent, șef-rabinul Rudolf Brasch, care funcționează de 23 de ani la templul Immanuel a fost sărbătorit cu ocazia celei de a 60-a aniversări a nașterii sale.

TRADUCERI DIN POEZIA EBRAICĂ

La Londra a avut loc cea de a doua conferință a secției de traduceri din lirica ebraică. Participanții au dezbătut o seamă de probleme legate de activitatea de traduceri, de la poezia ebraică pînă la Bialik.

NOUL PREȘEDINTE AL FEDERAȚIEI MONDIALE SEFARDE

Nessim D. Gaon (Elveția) a fost ales în funcția de președinte al Federației mondiale sefarde. Noul președinte și-a preluat funcția la începutul lui ianuarie 1973.

DESCOPERIRI ARHEOLOGICE LA AȘKELON

Continuîndu-se săpăturile la Așkelon (Israel) s-a descoperit un al doilea sarcofag roman. Acest sarcofag este împodobit cu sculpturi, din care se mai disting imaginile a opt cai.

DESCHIDEREA CURSURILOR LA YEȘIVA UNIVERSITY

Yeșiva University din New-York, cu cele cinci secții ale sale la Manhattan, Brooklyn și Bronx, și-a deschis cursurile anului academic cu un număr de 7 000 studenți. Președintele universității, dr. Samuel Belkin, care deține această funcție de 30 de ani, a arătat în discursul său inaugural că universitatea care funcționează de 87 de ani ocupă un loc important în viața spirituală a mării colectivități evreiești din America.

CONFERINȚA SECȚIEI ENGLEZE A CONGRESULUI MONDIAL EVREIESC

La Londra a avut loc cea de a 17-a conferință bională a secției engleze a Congresului Mondial Evreiesc. Lucrările conferinței au fost prezidate de Lady Reading.

CONFERINȚA DE LA LIMA

La Lima (Peru) a avut loc cea de a VI-a conferință a comunităților evreiești din America Latină, la care au participat 430 de delegați. Au fost reprezentate comunitățile din următoarele țări: Argentina, Brazilia, Mexico, Uruguay, Peru, Chile, Columbia, Venezuela, Panama, Costa Rica și Guatemala. La lucrări a participat d-nii Nahum Goldman, președintele Congresului Mondial Evreiesc și dr. Gerhardt Rieger, secretar general.

LUCRĂRI CU TEMATICA EVREIASCĂ

Secția argentiniană a Congresului Mondial Evreiesc a editat pînă acum 150 de lucrări cu teme evreiești.

POEME DIN LAGAR ȘI GHETO

„Povestiri de la miezul nopții” este titlul noii cărți a lui Irène Kampfer, apărută în colecția „Nouveaux cahiers de jeunesse”, Bordeaux. Irène Kampfer este și autorea volumului „Liră frîntă” cuprinzînd poeme din lagăre și gheto.

O ȘCOALA EBRAICĂ LA ASUNCION

Comunitatea evreiască din orașul Asuncion, capitala Paraguayului, a inaugurat de curind o școală cu limba de predare ebraică. Se va studia între altele literatura ebraică. Comunitatea din Paraguay numără 1 200 de suflete.

דער גאלדענער דאקטאראט פאר פראפ. טארטאקאווער

דער ווענער אוניווערסיטעט האט צוגעטיילט דעם טיטל "דער גאלדענער דאקטאראט" פאר פראפסאר אריה טארטאקאווער, א גרויסער קענער פון דער מעדיצין דער עברעאישער קולטור. די הויכע אויסצייכנונג קענט מיט זיך פאר די אנדערע קענונג לגבי דעם גרויסן גע- לערנטן, פאר זיין בייטראג אויפן געביט פון סאציאלאגישע און דעמאגראפישע און משך פון צינדליקער יארן.

געבארן אין יאר 1897 אין בראדי (פוילן) האט אריה טאר- טאקאווער געלערנט זיך אין ווארשע און אוניווערסיטעט, וואו ער איז דערנאך געבליבן אלס אוניווערסיטעטס-פראפעסאר. ער'ס דעם צווייטן וועלט-מלחמה האט ער זיך באזעצט אין די פאראייניקטע שטאטן, וואו ליבן דער וויסנשאפטלעכער סטעיטיקט האט ער אנטוויקלט א בייטיט געוועזענע פאפולערע ארבעט, יונג- דיק איינער פון די גאנצערדיקע פערזענלעכקייטן אין יידישן וועלט-קאנגרעס. זייטן יאר 1946 איז ער פראפעסאר פאר סאצי- אלאגישע אויפן עברעאישן אוני- ווערסיטעט פון ירושלים. ער האט זיך נישט באגיינט צו זיין גאט א קאלטער צויווער.

ב.צ. גאלדבערג ז"ל

אין לעצטן מאנ פונעם יאר 1972 איז אין א שפלאץ פון תל-אביב, וואוהין ער איז אנגעקומען צוריק מיט א סאך, געטראכטן ב.צ. גאלדבערג, איינער פון די יידישע שרייבער-וועלט-רע- דאקטאראטן. כמעט 60 יאר האבן זיינע ארטיקלען נישט געפעלט פון די זייטן פון דער אמעריקא- נער יידישער פרעסע, אזוי אז זיין שרייבן איז געווארן כמעט אן אינסטיטוציע, עפעלעך דורות לעבער פון די גרויסע יידישע געפעלט- מער פון אמעריקע, "דער פאג", "דער מאנזשן-ווע- נאך" און לעצטנס "דער אלגעמיינער זשורנאל" זענען רערוואני געווארן אין דער פובליציסטע שול פון ב.צ. גאלדבערג.

איז שווער צו וויסן וויפל בעדערעס וואלפן אויס- טעמאכט זיינע מעגלעכע ארטיקלען. זיכער איז אבער אז זיי שטעלן מיט זיך פאר א קאליראסאן פון יידישן לעבן פון אנדערן יארהונ- דער, א סין פראגראם פון די געשעענישן פון וועלכע ער איז געווען אן ערושן און א מיטצייטלער, באמת און

אזכרה נאך די קדושים פון יאנואר 1941

"ב"ב טבת תשל"ז: (26-ער דעצעמבער 1972) זענען נע- וואָרן 32 יאָר פונעם פּאָליטיש- מיטן פּאַנאַרעם, אין וועלכן ס'זענען אומגעקומען על יום קדושים 120 מיטגלידער פון בוקארעשטער קהלה. לוכר די אומגעקומענע זענען אָפּגעריכט געוואָרן תּפּלות אין דער בוקארעשטער פּאַר-שול פון הרב יב.מ.ארי- שער פון די מעגלעכע גע- שעענישן — און וואָס פאַר א געשעענישן ס'האָט די מן- שטעט פון זיין דור איבערגע- לעבט! — הָאָט ב.צ. גאלד- בערג געווינדעט פיל זייטן פאַר די פּאַנאַרעם פון ליטעראַטור און קריטיק- אויף אויף דעם געביט אין זיין בייטראַג א באדייטדיקער ווייל אנהייבנדיק מיט שלום- עלבס, וועמענס איידעם ער איז געווען, האָט ער געקאָנ- סט דער גאַנצע אלע יידישע און עברעאישע שרייבער- אן אקסוועד און מאלאַ- טריטער גידער פון רעדן פון האַפּט פאַרניקט זיין וועג- הרהיגן ציפּל. נאָך אים איז פאַרליבן א ריבע ליטערא- ריש פובליציסטישע ירושה וואָס וועט אריין אין אונזר פון דער יידישער קולטור.

חסידים דערציילן

איבערשטייגן די פרייזן

צוריק מיט עטלעכע יארן, האָב איך אויף די שפּאַטן פון אונזער, "צייטשריפט" יבערזיילט פון א רבי'ש קינד, וועמען מ'האָט געפרעגט: אז וו זאָגט מיר וואו ס'וואוינט גאָס, גיב איך דיר א רענדל. האָט ער גענטפערט: אין ג'ב אין צוויי רענדלעך, דא איר זאָגט מיר וואו ס'וואוינט נישט גאָס... מ'זענט דאָ מיר וואו איר זענט, איך די חסיד'ישע דערציילונגען, ווענו וואו איבערשטייגן די פרייזן, אוי אַפּטל וועל איך דערזיילן איינע פון זיי:

איצט אמאָל נאָך פאַר דעם ערשטער וועלט- מלחמה, ווען דאָס היינטיגע קוואַ-אַרט פון דער טעכטאָפּאַוואַקי, קאַרלאָוו-וואַרי, האָט גאָנצ- ווייט קאַרלס-באַד און איז געווען אין דער עס- טריי-אונגאַרישע אימפעריע. אין אָט דעם קוואַ- אָרט האָבן זיך באַגענוט צוויי געסט, וואָס זענען געווען זיך דאַרט קורירן. איינער איז געווען א אונגאַרישער אָפיציר, פון יידישן אָפּטשאַס. דער צווייטער איז געווען א רבי...

חיים נחמן ביאליק

(המשך מעמוד 12)

וההרכבה ההרמונית של לשון הקמרא והספרות ההרשה כל- שון המשנה והמדרשים עליה לביאליק עזר יותר. סגנונו של רבי מנדלי הוא שלם בעצם וסגנונו של ביאליק הוא סינתטיהו המומחית, שבאה לידי שלמת אמנותית.

על ציור כזה בסגנון כזה כמעט שאפשר לומר: "הש- פעת עליונו רוב טוב, און אנו יכולים לקבל". פזון יותר מרי הוא משרורנו בציונות זה מחדש, עזר שנבאר כפז יומ מבריל בין היהדות והאנו- שיות.

ואלס ביא: יום והחייז הזה יפול—לא מפני שהיה- רים יסמעו בנים שתקת המתבוללים, אלא מפני שהתא אפשרות להיחרות להיות מחדש לכה-אנושי עולמו, לאהר מן הכחות היותר חשוכים, שציעירו את האנו- שיות כלה קדימה באותה הדרך, שהלכה בה היהדות לא רק בימי אישה ולוהתה, אלא אפילו בימי עניה ומרודה.

וכעש שבנתב שרירי ומפורז מצטיין במקוריותו, כך מצטיין בה גם סגנונו. סגנונו של שרירי קרוב יותר ללשון-המקרא. אלא גולת הדבר, כי בשעה שחסגנו המקראי של כל שאר סופרינו אובדת את בהירותו מוכ מליצה שבו, הנה בשירי של ביאליק יש ללכל דבר מקראי, לכל מליצה "תנ"כית איוו בהירות מיוחדת

ביים אוניווערסיטעט פון קעמברידזש (ענגלאנד) האָט העבריד דער אכטער אייגענפירט דיט ליימד פון דער העברעאיש נאך אין יאר 1540. אין דער העלפן פון נייצנטן יארהונדערט האָט אַנגעפירט מיט דער העברעאישער קאטעדרע, הרב שלמה שילי. דערנאך נאך דער יום: שלמה שטעטער, ישראל אברהמ'ס און הערבערט לעוו. איצט פירט אָן מיט דער קאטעדרע פאר רבנישע וויסנשאפט דר. נייאָלאס דע לאַננע, וועלכער איז פראפעסאר אויך אין אינסטיטוט פלעק פון לאַנדאָן.

***

ביים ירושלימער אינסטיטוט "יד ושם" איז פארגעקומען א פייערלעכע קלח-פנים פארן סקערטער פון רעדל-דעם ארטאמענט (פראנקרייך), קאמיל ענטנס, וועלכער איז דעפארטירט געווארן בעת דער מלחמה, קיין דאכאן. ווייל ער האט ארויסגעקאָלפן ייִדן אונטער דער נאצישער באזעצונג. אין דער אונזענענדיק פון עפעלעכע ייִדן וואָס ער האָט אָפּגעראטעוועט, האָט ער געפלאנצט א בויס אין דער אליי פון די חסיד'י אומות העולם.

***

דער שרלאדיקער גאלדפאדן-פארשער, בראפעסאר ראובן גאול- בערג, האָט אלס דאקטאראט-טעמע אין דעם ירושלימער אוניווער- סיטעט אָפּגעדרוקט א ביכל פון הונדערט זייטן, אָנגעפיקעוועט מיט פּרטים און אויספירן, וואָס באלייכטן ווייניק-באקאנטע אספּעקטן פון גאלדפאדנס לעבן און שאפן.

גאלדבערג האָט געפארשט די השכלה-השפעות אין די ווערק פון אברהם גאלדפאדער. ער ווייזט אָן אויף דינם הומאניסטישן מאָמענט אין גאלדפאדערס דראמאטוריע, אויף דער ליטערארישן ווערט פון זיינע סאָמאנען.

דער טיטל פון בוך איז, "שירים ומהות", דערשיינען ביי מוסד ביאליק.

***

בן דער מייטלעך פון יידישן היסטארישן פארבאנד אין אמעריקע איז דערשינען א צווייבענדיק ווערק וועגן דער געשיכטע פון ייִדן אין לאטיין אמעריקע, אינגעם בוך איז דא א יזערבוי-איצט נישט פארעפנטלעכטער מאטעריאלן-קוואל וועגן דער אינקוויזיציע אין דרום-אמעריקע. צווישן אנדערע אנטהאלט דאָס בוך א מאנאָסקריפט וועגן פּרזעפּט פונעם ייד גבריאל גרענאדע פון דרייצנטן יארהונ- דערט.

***

בן דער מייטלעך פון יידישן מוזיק-פארבאנד אין די פאראיי- ניקטע שטאַטן איז ארגאניזירט געווארן אין ניו-יאָרק א "וואָך פון צופרידיקע מוזיק", וואָס האָט אָנגעטרופן גרויס געשטערטע און צופרידיקטע ביי די אָרטיקע מעלזאמאנען.

די צאָל סטודיעס ייִדן אין צפון-אמעריקע ווערט געשאצט אָפּן און ער 100 טויזנט. די מערטייש פון משהות, וועלכע זענען אהער געקומען אין מוספּטן יארהונדערט פון איבערישן האלבאינדיול.

***

אין דעם "קאלמאן לעווי-פארלאג" איז דערשינען א בוך פון מי- שעל מאריס אונטערן טיטל "ייִדן אין פראנקרייך אין דער צייט פון דרייסיג-פּרזעפּט" דער מהב איז פראפעסאר פון געשיכטע אין אוניווערסיטעט אין טאַרנאַטאָ (קאנאדע).

***

אין ירושלים איז דערשינען דער 3-טער באנד פונעם גרויסן ווערטערבוך פון דער יידישער שפראך. "עדרט באנד אנטהאלט בערך 20 טויזנט ווערטער, ווי אויך אזויפיל דעפיניציעס און אויפקלע- רונגען.

ההרכבה ההרמונית של לשון הקמרא והספרות ההרשה כל- שון המשנה והמדרשים עליה לביאליק עזר יותר. סגנונו של רבי מנדלי הוא שלם בעצם וסגנונו של ביאליק הוא סינתטיהו המומחית, שבאה לידי שלמת אמנותית.

על ציור כזה בסגנון כזה כמעט שאפשר לומר: "הש- פעת עליונו רוב טוב, און אנו יכולים לקבל". פזון יותר מרי הוא משרורנו בציונות זה מחדש, עזר שנבאר כפז יומ מבריל בין היהדות והאנו- שיות.

האָט דער דבי, ביי דער ערשטער געלעננהייט, ווען ער איז געווען אויף זיין עטלעכע פּאָליטיש, אויסגעניצט דעם שנת הכומר. נאָך דעם ווי זי האָבן זיך באַרייט, פרענט דער אָפיציר:

— קאָנט איר ניר זאָגן, הער ראַבינער, ווי שפּעס ס'איז? מיינ ייִגער האָט זיך אָפּגעשטעלט. נענט ארויס דער רבי זיין גאָלדענעם זייגער פונעם וועסטלעכע ענטשענע, קוּשט אים אַן מיט א פיל- זאָנגיקן טויכל און ענטפערט אָן א יונגעם מא- רעמאָרטן ייִדען, כאָטש ביי דעמאָלט פלעגט ער רעדן מיט אים נאָך דייטש:

— יאָ, דער ייִדנע איז שוין שפּעס. ס'איז שוין צייט אז איר זאָלט תשובה זיין... — אריינגינגן דיק דעם ייִגער איז דער ענטשענע, ווייבט ער אויף נישט דער לינגער האנט זיין לאנגע באַרד, וואָס ווייבט שוין אַן זיין ווייטלען פון גרויקייט, זאָגט ער ווי פאַר זי — מיך דאַרף מען נישט דערמאַר זען, ווי ווייט איז איר האָב שוין נישט נאָך פיל צייט, אין דאַרף זי איר גרייט געווען זיין...

הנס זאָקט זענען געווען ווערטער מיט א טיפן מיינו, האָבן עס די חסידים, וואָס זענען בייגעווען פאַרשטאַטונג, און האָבן עס אָנגעהויבן אינווערזירן. בכלל זענען די באציאונגען צווישן רבי און דעם אָפיציר געווען גוטע. מיט וועלכענדיק און דרך ארץ. אָבער דעם אָפיציר מיט נישט אלע מאָל אָנגעשטאַנען מ'זאל אים דער רען מיט א ייִד'ישן "ראַבינער", וואָס ס'זאָגט א לאנגע, פאַסטראַכט-לעבע באַרד, מיט לאנגע געקרייזטע פּאות.

נעמט זיך איינצוזען דער אָפיציר דעם טוט און שטעלט אָפּ דעם רבי, בעת זיין שפּאַציר און מאַכט אַם אָס דעם פאַרשלאָג:

— הער ראַבינער, איך בין גרייט אייך געבן טויזנט רענדלעך אז איר זאָלט אייך די באַרד און פּאות פּאַרטורען.

טאַכט נישט דער רבי קיינ ס'און ענטפערט אים מיט א שטייכל:

— איך גיב אייך צוויי טויזנט רענדלעך, נאָך לאָזט אייך וואָסו באַרד מיט פּאות...

איבערדערציילט פון זאב אישחם

חיים נחמז ביאליק

(צום הונדרסטן געבורטס-יָאָר)

פארצייכענונגען וועגן...

„ס'איז נאך גרויס דער טאָג“

גרמסן גאון פון יענער צייט. דאס איז טאקע דער יסוד, אויף וועלכן ס'איז געבויט די דערציילונג: דער ברויז האט דער רמב"ם האָט געשיקט צו די חכמי לונגעל, וואָס ווערט בא-שריבן שוין אין די ערשטע-ווייט-לעך. ווי ס'ווייזט אויס וועט אַט דער קאָנספּליקט יין הייוול, וואָס וועט ווערן אין די קומענדיקע ביכער מיט מסתּמא, נישט וויי-ניק יידישע צרות און דריסות. אויף אַט דעם יסוד שילדערט דער מחבר דאָס לעבן, דאָס טאָג טעגלעכע, פון די ייִדן פון יענער צייט. ס'איז אַן אינטערעסאַנט קאפּיטל געשיכטע פונעם מיטל-אלטער און באשריבן מיט גע-דולד. נישט געאייילט, מיט איינ-צלהייטן. די העלטס פונעם בוך צוויי קאַפיטלעך, באשרייבן קוים צוויי טעג.

ברויס דער טאָג" דערמאנט אין ביבלישן "עוד היום גדול" (ברא-שית כ"ט). פארשטייט זיך אז דער לייע-נער וועט זיך אָפּשטעלן אויף אזא וואַגיק ווערק. ביי אזא זאַם-טיקער פּראָזע.

לייענערדיק דאָס בוך האָב איך אויילע געמינט אז אַט האָב צו טון מיט איינע פון ליאַן פּויכטוואַנגערס היסטאָרישע דאָ-מאַנען. ווער איז דער הויפט-העלד אינעם בוך? ס'קאָן זיין אז ס'איז די משפּחה זאבאַרע, בראַש מיט יוסף בן מאיר זאבאַרע, דער פּאַרטייער פון דער זאבאַרע-משפּחה, צו וועלכער ס'געהערט אויך דער מחבר. אָבער לעת עמא איז קיין הויפט-העלד נישטאַ. דער הויפט-העלד איז דאָס פּאַלק: די בעלי-מלאַכות, די סוחרים, די למדנים, אלע זיי פון לונגעל זענען אויך דער טעגע. אין זיי לעבן נישט איזאלירט, נאָר האָבן פּאַרבינדונגען מיט אנדער-רע קהילות, מיט אנדערע לע-נע, וואָס דערטיילען נישט נאָר קיין איטאַליע און שפּאַניע, נאָר ביזן ווייטן קיעווע. און נישט נאָר מיט ייִדן זענען אַט די פּאַר-בינדונגען, נאָר אויך מיט דער אַרומיקער וועלט, מיט דער ניי-עסטער און אנטוויקלסטער ווי-מיט טעראַטור, כּפּרס די רוסישע און די רוישישע. ייִראַפּאָיאישער.

בלל אומן איז דער מחבר גע-טריי זיין פּרינציפּ אז "מע דאַרף דאַלן, דער סיפור המעשה זאַל האָבן עפעס אַ ממשות און זיין ענדלעך צום עלום ההווה — צו דער וויקיילעכקייט" (ס"ה נומער 10 זייט 56).

צום סוף וויל איך דערמאָנען די ווידמונג. מיט וועלכער ס'הייבט זיך אָ דער ראַמאן, ווייל ער איז אויך ווי אַ פּאַסאַ: „א טענה — די קרושים, די פּאַר-שניטענע אין באבזייגאַר — מיינ פּאַסער יואל בן דוב, מיינ פּו-טער ברכה בת מאיר און מיינ יינגסטער שוועסטער רחלע.“

...אלה תולדות זאבאַרע, אזוי הויבט זיך אָ די געשיכטע פון דער משפּחה זאבאַרע, וואָס הויבט זיך אָ אין ווייסן לונגעל און מיט דער צייט קומט אָ דאָס אור-אור-אייניקל, נאַטאַן זאבאַרע, דער מחבר, א טעלאַנטירטער יידישער שרייבער, וואָס לעבט אין קיעווע...

וואָס ל'האָב געפילט נאָכן א-דורכלייענען דעם ראַמאן? ל'האָב אים אָנגעהויבן לייע-נען פון אָנהויב, כּאָשט עטלעכע זייטלעך...

... איז דער פּראָזע פון ראַ-מאן „ס'איז נאָך גרויס דער טאָג“ פון נתן זאבאַרע, האָב איך געפונען מער, פיל מער פּאַעטיקייט.

אנכ, קומט אַ ייִשר-כוּח דעם מחבר וואָס ער האָט אונז צו-געשען אין דער רעדאַקציע די צוויי פּראגמאַטן, וואָס זענען דערשינען אין הודש-זשורנאַל „סאָוועטיש-היימלאַנד“. נומער 9 און 10 פונעם יאָר 1972, און אזוי ארום אונדז אויפּמקראַט געמאַכט אויף זיין היבר.

האָב איך געלייענט מיט הנאה די איבער הונדרעט ווייטן, וועלכע זענען דאָס ערשטע בוך פון אַ ווערק אין סריביכער, און ס'האַט זיך מיר נישט געווינט אַז איך לייען „סאָוועטיש-היימלאַנד.“ מ'האַט זיך מיר אויסגעדאַכט אַז איך לייען (לערן) אַ ספר, א לומדיש ספר וועגן אַ היסטאָרי-שער טעמע.

שוי וָ דער טיטל, „ס'איז נאָר

וויען וואו ער איז געקומען י"ר סוריין.)

ער איז געווען דער רע-ראקטאָר פון מערער צייט-שריפטן ווי „השילוח“, „בנ-סח“, „רשומות“ און „מאז-גים“. צוואַסען מיט י. ה. רבניצקי האָט ער ארויסגע-געבן אַן אַנטאָלאָגיע פון תל-מודישע לעגענדעס, „ספר הא-רנה“, די שאַפונגען פון די העברעאישע פּאַעמן: איכּו נכירול און איכּו עזרא.

אינעם פון זיינע וויכטיקע ארבעטן זענען די איבערזע-צונגען זיינע אין עברית. די וויכטיקסטע פון זיי זענען דאָן קיצאָס און ווילהעלם טעל. דער נאָמען פון ביאליק איז שערענג פאַרבינדן מיט רעם אונדערלעבן אויפּלעבן פון דער העברעאישער שפּראַך, מיט רער אנטוויקלונג פון רער מאָדערנער העברעאישער קולטור וועמענס פּאַלאַטיק-סער און ענסוויואומער פּראָ-מאַטאָר ער איז געווען אין זיין גאַנץ לעבן.

כּרעם ער האָב פון וואָס צו לעבן האָט ער אָנגענומען א פּאַסאַן אַלס לערער אין פּאַס-נאַטיקע. לעבן דער פּרייס-שער נענגען. ראָ האָט ער אָנגעהויבן שרייבן אויך אין ייִדיש. זיינע וויכטיקסטע הע-ברעאישע פּאַעמן האָט ער רעמאַלט איבערגעריכטעט אין ייִדיש.

אין 1900 קערס זיך ביא-ליק צוריק קיין אָרעם, וואו ער געפינט אַ לערער-פּאַסאַן. דריינסט אריין אינעם קרייז פון שרייבער וואָס זאמלען זיך ארום אַחד העם: טעג-רעלע מוכר ספרים, שפען רובנאָן, סררבי (בן עמי) ראבינאָוויטש, חיים שפּער-נאָוויץ. ארבעטנדק מיט טעג-רעלע האָט ער איבערגעזעט אין העברעאיש זיין בוך „פייער דער קרימער.“

צוואַסען מיט רבניצקי שמחה בניציון און לעווינסקי האָט ער געזינגעט דעם פּאַרלאָ, „סוריה“, וואָס האָט ארויסגעגעבן ביכער פאַר די סאָרענע ייִדישע שולן.

נאָכן קעשענעווער פּאַנראַם פון 1903 האָט ער אָנגע-שריבן דעם פּאַעם „כּעיד-ההנה“ (אין דער שהימה-ספּאַס). אין אַט דעם פּאַעם רערנדיגס ביאליק די שארע-קייט פון די נבואים. זיין נש-מה איז אַ ברענגענדיקער וואַלקאַן זיינע פּערזן זענען לּהבות אש, פּלאַטערדיקע כּווא-ליעם.

ווען ער איז געוואָרן רער רעדאַקטאָר פון דער ליפּע-ראישער צייטשריפט „השי-לוח“, ציט ער זיך אריבער קיין ווארשע, און קומט אריין אין קרייז פון י. ס. פּראָ, וואו ס'הערשאַט א מער לוי-לייטערע שטימונג. דאָ שרייבט ער אַ ריי פּאַעמען ווען ליכע און דעם פּאַעם „סניל האש“, וואָס באשרייבט דעם הורבן הכית און ירושלים, אינפּי-רייט פון אלטע ירושישע לע-גענעס.

אין 1924, נאָכרעם ווי ער האָט געלעבט עטלעכע יאָר אין בערלין, כאַזעט זיך ביא-ליק און תל-אביב, וואו ער זעצט פּאַר זיין ליטערארישע

ווימעט אינעם פון זיינע ש-רים. אין יאָר 1891 האָט ביא-ליק פּאַרלאָזט די ישיבה פון וואַלקאַוין און איז געפּאַרן קיין אָרעם, וואָס איז אין יע-נער צייט געווען א פּאַרער-לער ייִדישער קאַטור-צענטער. אים האָט צוגעצויגן רער לי-טערארישער קרייז וואָס האָט זיך גרייפּט ארום אַחד העם, און לייכצייטיק האָט ער גע-האַפּט זיך דאָ צוואַנדייטן אָנצוהאלטן צום בערלינער ראבינער-סעמינאַר. כּרי צו האָבן אויף אויסגעלעבן האָט ער געגעבן העברעאישע לע-ציעם.

הם ער האָט געלעבט צו-ריקע צעלינגן האָט זיין ערשט ליד „אַל הצפור“, אים באַל-באַקאַנט געמאַכט מיט די העבעסע ליטערארישע פּער-זעלענעקייטן, מיט וועלכע ער איז זייער רעמאַלט געבליבן פאַרבינדן.

אין יאָר 1894 האָט ער אָנגעשריבן דעם פּאַעם „ברכת עם“, א וויכירינדיקן ריה-צום קאַפּ פּאַרן וואויל פון פּאַלס.

כּרעם ער האָט גענומען א פּאַסאַן אַלס לערער אין פּאַס-נאַטיקע. לעבן דער פּרייס-שער נענגען. ראָ האָט ער אָנגעהויבן שרייבן אויך אין ייִדיש. זיינע וויכטיקסטע הע-ברעאישע פּאַעמן האָט ער רעמאַלט איבערגעריכטעט אין ייִדיש.

אין 1900 קערס זיך ביא-ליק צוריק קיין אָרעם, וואו ער געפינט אַ לערער-פּאַסאַן. דריינסט אריין אינעם קרייז פון שרייבער וואָס זאמלען זיך ארום אַחד העם: טעג-רעלע מוכר ספרים, שפען רובנאָן, סררבי (בן עמי) ראבינאָוויטש, חיים שפּער-נאָוויץ. ארבעטנדק מיט טעג-רעלע האָט ער איבערגעזעט אין העברעאיש זיין בוך „פייער דער קרימער.“

צוואַסען מיט רבניצקי שמחה בניציון און לעווינסקי האָט ער געזינגעט דעם פּאַרלאָ, „סוריה“, וואָס האָט ארויסגעגעבן ביכער פאַר די סאָרענע ייִדישע שולן.

נאָכן קעשענעווער פּאַנראַם פון 1903 האָט ער אָנגע-שריבן דעם פּאַעם „כּעיד-ההנה“ (אין דער שהימה-ספּאַס). אין אַט דעם פּאַעם רערנדיגס ביאליק די שארע-קייט פון די נבואים. זיין נש-מה איז אַ ברענגענדיקער וואַלקאַן זיינע פּערזן זענען לּהבות אש, פּלאַטערדיקע כּווא-ליעם.

צווישן די וואָס האָבן גע-האַט אויף אים א גרויסע השפּעה דאַרף דערמאַנט ווערן דער לענגער אַח־העם, וועל-כער האָט אָנגעהויבן פּאַ-רעפּעטלעכע זיינע עמייזן אין יאָר 1889 און האָט געהאַט א גרויסע השפּעה אויף זיין דור. אַט די שריפטן וואָס געשאַפּן א נייסטיקן יסוד און האָבן געהאַפּט דעם מאָרע-נעם ייִדנטום צו איבערגע-שפּאַלטן רעם רעליגען ייִר אין א נאַציאָנאַל ייִר.

ביאליק האָט געהאַפּט פון אַח־העם, אַלס זיין גרויסער לערער. הענן יענעם פּעריאָד שרייבט ביאליק: „...דער מאָג אין העלכן ס'איז רערשינען אַן עסי פון אַח־העם איז געווען פאַר מיר אַ יום-טוב.“ שפּעטער האָט ער אים גע-

חיים נחמן ביאליק

לעבן טייכל שטייט א פיכטע...

לעבן טייכל שטייט א פיכטע
א פאַרצווייטע, א געדיכטע,
קוֹזס אין וואַטער, האַלט אין קלערן —
וואָס דער סוף פון איר וועט ווערן? ...

אויסגעוואקסן, ריי געוואָרן:
ס'לויפן ביסלעכווייז די יאָרן;
האַרבסט... די זון הֶרַט-אויף צו שיינען, —
און די פּייגעלעך וואו זענען? ...

און ביי זיך אין צימער שטייט
ס'מ'יילד לאנג פאַרטוואַכטער הייט,
קוֹזס אין שפיגל, האַלט אין קלערן, —
וואָס זער סוף פון איר וועט ווערן? ...

אויסגעוואקסן, ריי געוואָרן:
ס'לויפן ביסלעכווייז די יאָרן;
געטס פון פּערזן, טעג פון קלערן, —
וואו זענען די קאַוואַלערן? ...

ייִדיש: י. מה'ימית

צייטישריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

★ דערשיינט צוויי מאל אין חודש 15.1.1973 בוקארעשט ★

רב הכולל דר. דוד משה רון

דער יובל פון אונדזערע נשמות

דעם 9-טן יאנואר די. איז ביים רעליגיעז-דעפארטאמענט פאָרגען מען א פּיערלעלייט אין שיעול מיטן צוטיילן פאר אייניקע קולט-מתננים די מעדאל „25 יאָר זייט דער פּראָ-קלאַמירונג פון דער רעפּובליק“. מיט דער געלעגנהייט האָט דער רב הכולל שליט"א געהאַלטן אַ רעדע פון וועלכער מיר ברענגען פּאָלגני דיקן טראַגמענט:

אַפּ פּאַרוואָס, ווען מיר שאַעלן די מעדאל אַויף אונדזער ברוסט, שלאָסט אונדזער האַרץ מיט פּרויט; ס'איז דער יובל פון אונדזערע נשמות. אַצינד, ווען איר פּראַווא א בליק טון צום עתיד, צום קומענדיקן פּערפּלאַ-יאָרהונג-דערט אין וועלכן מיר גייען אַצינד אַרויף דערלויבט מיר איר צו רע-טראַנזענדע עט-מאַלאַגישן כאַרדיט פונעם וואָרש. יובל. דאָס איז די העברעאיש וואָרש, וואָס דערשיינט אַפּן ספר הַספרים, אין דער תּורה הקדושה, ווען צוריק מיט דריי טויזנט יאָר האָט מען פּעסט-געשעלט א יובל יאָר. דאָס איז געווען מיטן ציל לייך צו מאַכן דעם אונטערשיד צווישן די עושרים און די עניים, צווישן די רייכע און אַרעמע, כדי די געזעלשאַפט זאל צוריק באַקומען איר מאַראַלישן גלייכעוויכטיג; ס'זאל ווידער אויפגעטיילט ווערן די פּאַרמענגעס, וואָס ס'האַבן אָנגעהאַלט די ווייניקע, פּאַר דעם רוב אַרבעטדיקע. וואָס באַמייט יובל, א יובל-יאָר? דעם ענטפּער ניט אונדז דער מעקסט פונעם חומש, וועלכער פאָדערט פון אונדז, וואָרש דוד באַק"ר, איר וועט פּראָקלאַ-מירן פרייהייט אין לאַנד. „וּשְׂכַחְתֶּם אִישׁ אֶל אָחִיוֹתָיו“. יעדער זאל זיך צוריק קערן צו דער ערר וועלכע ער האָט באַארבעט (ויקרא כ"ה-ו).

אויב מיר זאלן זוכן א פּיערלעלייט מאָ-סיוו, פּאַר דער האַרמאָנישער צוואַמענאַרבעט צווישן דער סאָציאַליסטישער מדינה און די רעליגיעזע קולטן פונעם לאַנד, וואָסן מיר נישט געפונען קיין בעסערע ווי אין דער בא-דייטונג, פון דער הייבט עמיט פונעם בא-גריף פון יובל. וועלכער דעלעכער און פרו-מער נייטפולער, וואָס איר נעשרי פּאַר אָס די נאָבלע צילן פון אלע רעליגיעס, וועט נישט ברענגען וויין בייסרע: מיט דער גוגזער איבערגעגעבעניש פּאַר דעם רענעסאַנס וואָס ווירקט און די וואונדערבאַרע אידעאלן זאלן פּאַרזייערע ווערן? דער ביבלישער יובל-יאָר א ז נישט גע-פיערשט געוואָרן ביי א פּערפּלאַ-יאָרהונדערט, נאָר ביי א האַלבן יאָרהונדערט. אונדזער יובל וועט באַמט זיין א שלמותדיקע, אייב מיר וועלן זיך פרייען מיט די רעאליזירונגען פון די 25 יאָר וואָס זענען פאַריבער, און מיר וועלן דורכבליקן די האַרזיאָגטן פונעם עתיד, כדי צו זען דעם פּערפּלאַ-יאָרהונדערט וואָס האָט באַניעט די מען. די מניעות זענען באַווייסיק, די ריכטלי-ניעס זענען אָנגעצייכנט, די ערר איז אַיפ-געאַרבעט. פון איצט אָן איז דער וועג א זיכערער און מיר דרוקן אויס נישט נאָר אונדזער ברכה, נאָר איר די מייסטער-איבער-צייגונג אונדזערע, א ז צום סוף פונעם צווייטן פּערפּלאַ-יאָרהונדערט וועט רומעניע זיך גע-פיענען אַויף די שפיצן פון דער מאַטעריעלער און נייטמיסער שלמות.

פון די פּיערלעלייט וואָס זענען פּאַרעקומען דעם 26-טן דעצעמבער 1972 ביים מדינה-ראַט, איז דעם רב הכולל דר. דוד משה רון שליט"א, פּרעזידענט פון דער פּרעזעציע פון די יידישע קהלות אין דער סאָציאַליסטישער רעפּובליק רומעניע, צונעשטיילט געוואָרן די מעדאל „25 יאָר זייט דער פּראָקלאַמירונג פון דער רעפּובליק“. ביים רעליגיעז-דעפארטאמענט איז פּאַרעקומען א פּייער-לעכטיג, ביי וועלכער ס'איז צוגעטיילט געוואָרן די מעדאל „25 יאָר זייט דער פּראָקלאַמירונג פון דער רעפּובליק“ פאַר עתיד טעכטער גענעראַל סעקרטאַר פון דער פּרעזעציע און פאַר דו יאָל טעגאַ, פּרעזידענט פון דער בוקאַרעשטער קהלה.

דריי הונדערט ספרי-תורות פאר ישראל

טו שבט

דער סימבאל

פון ווידעראויפלעבן

די ביימער האָבן אַנספּר-רייט די מחברים פון די כתבי קודש פיל עקספּרעסיווע בילדערישטיט. שוין אין ערשן קאָפיטל תּהלים בעת דער רשע איז צוגעלייבן צו „פּאַלאָוע וואָס א ווינט פאַר-זאָגט אים“ איז דער צדיק געלייבט צו א בוים געפלאַנצט לעבן א וואסער, וואָס ניט זיין פּרוכט איז זיין צייט, און זיין בלאַט ווערט נישט פאַרעוועלט. און שפּעטער, אין קאַפּיטל 96, רופט ער אויס, „אַ רונדנ כל עצי יעד“ זאל פּריילעך זיין דאָס פּעלד און אַלץ וואָס ער זיין דענס-כאַל זאלן נייען אלע ביי-מער פון וואַלד; פאַר גאַס... און ווען ער וויל אויסטריקן אַ סימבאָל פון כּבּוּד וואָס קאָן נישט איינגעבאָקן ווערן דאַן זוכט ער צווישן די צע-דער פון בלנוו.

דער בוים איז אַבער צו אַלעס ערשאַט א סימבאָל פון לעבן, וואָס באַנייט זיך תּמיד „כי, יז לעני תקוה. אם יכרת ועוד יחיה ויונקתו לא תחרל“, זאָגט אויב (יר-ו). וואָרן פאַר א בוים איז דאָ אַ האַפּענונג: א ז ער ווערט אָפּגעשניטן, באַנייט ער זיך ווידער, און זיין שפּראַך הערט נישט אַויף. דערפּאַר ווען ישעיה הנביא וויל טרייסטן דאָס פּאָלק ישראל און אָנזאָגן דעם עתיד, זאָגט ער: „כי, כימי העץ ימי עמי“, אויב ווי יר טעג פון א בוים וועלן זיין די מען פון מיין פּאַלאַס... וויפּל פּילזייטיקייט אויף אַנדערשקייט געפונט מען אין די ביימער וועלכע לאַסן אונדזערע אויגן יעדער בוים אונדזער האַרבן? זיין ארט וואַסן, און זיין אדמ פּונאַנערהעליען וויינעלעכער. ס'פּוים איר הנאה זיך צו שפּאַצירן אין די שיניע מערעקע וועלכער, וועלכע פּאַרהאַלטן זייער וואונדער-כאַרע נויטיגס אַזיך אום ווינטער? קאָנס איר מאַכן א חילוק צווישן די בלעטער פון א דעמב צי פון א לינד-בוים, די בלעטער פון א יאסענעס צי פון א כּוקווע ביים? זייער נויטיגס איז דערהאַבן און דערוועגס-כאַ-וואונדערונג פאַרן באַשפּער, וואָס באַנייט אָן אויפּהער זיין ציירה פון מעשה באַרשיית. דאכט זיך א זיך נאָר פּאַר די רעזערווירט דאָס מלכות פון די ביימער. בעת די ערד, א זי זאל ווערן פּרוכטבאַר, און זאל אונדז געבן די נויטיקע ספּייז צו דערהאַלטן דאָס לעבן, דאַרף זי באַארבעט ווערן דורכן מענטש — ס'דאַרף

דאָקאָר פערזענלעכער און השתלחות פון רב הכולל דר. דוד משה רון שליט"א האָט די פּרעזעציע פון די יידישע קהלות אין דער סאָציאַליסטישער רעפּובליק רומעניע ווידעראַמאַל געשיקט דריי הונדערט ספרי-תורות אלס מתנה פאַר די ניי-געבויעטע כּת-כנסת אין מדינת ישראל.

אָפּ די ספרי-תורות ווערן צוגעלעבן צו די דריי טויזנט מיט איוו הונדערט ספרי-תורות וואָס זענען געשיקט געוואָרן דורך דער פּרעזעציע אין יאָר 1966 און זענען שוין פאַר-טילט געוואָרן פאַר די טויזנטער שולן פון ישראל.

די ספרי-תורות זענען ביינע מאל געשיקט געוואָרן מיט דער הסכמה פון דער רומענישער רעגירונג וואָס האָט באַר-וויזן פּאַרשפּענדעניש און פּיילקייט, פאַר וואָס מיר דריקן אויס, אויך דאָס מאל, א. גאָרע דאָקאָרייט.

וועלן שוין מער נישט גרין ווערן. אָבער ניין! מיר ווייסן א זיין באלד דער פּרילינג וועט אָקומען וועט דער בוים ווידער באַקומען זיין יונגע שיינטיג און שיינטיג.

אין זיין פּאַרזוויפּלינג האָט אויב פּאַרליבן אָפּ די אַייביקע ווידעראַפּלעבונג פון די ביימער צו דעם געזינע פון דער נשמה, וועלכע ערשאַט אַייביק. „אַם וויקן באַרין שרשו ובעפר ימות גענוי כּריה אים פּיריה ועשה קציר כמו נפע“, א ז אַלט איר דער ערד ווערט זיין וואַרש, און איר שטיב ריה פון וואסער בליט ער אַויף אן לאָזן רופלער אַרויס ווי א פּלאַנצונג.

כּוּ, די ביימער באַווייזן אַנדו פיל. איז דערפּאַר נישט קיין חודש וואָס אין אונדזער יידישן לוח האָבן מיר רעזערווירט פאַר זי אַ טאָג, און וואָס דעם פּינפּעלענן טאָג אין חודש שבט, אויס אַציר זעט די נאָרמאלע ווי אָפּגעשטאַרבן דאָך זאָגט אונדז אָן דער טאָג פון ראַש הַשנה גלייט-נח: פּאַרזוויפּלט נישט-באַרוב וועט קומען דער פּרי-לינג און די ווידעראַפּלע-בונג...

פון אונדזער אלטן אוצר

אלכסנדר מוקדון האָט באַקומען שכל

אָלכסנדר מוקדון רופט איינפאַל צווייף זיינע שרים און חכמים: — איר וויל זיך לאָזן, זאָגט ער, אין די ווייטע מדינות פון אַפּריקע. זאָגן זיי אים: — ס'איז שווער אַהין צו צוקומען, די הרי-חושי פּאַרשעלן דעם וועג. — צו קומען אַהין, זאָגט ער זיי, האָב איר זיך פּעסע אנטשלאָסן. מ'דאַרף נאָר באַטראַכטן אַויף וואָס פאַר אַן אָפּן דערשלאָגט מען זיך אַהין.

— געט לויבאַנדע אַזווען, זאָגן זיי, וואָס זענען געוואוינט צו ניין איר רער פינצערט ניש, און נעם איר מיט קנוילן פון שפּריק, וועלכע די וואַסער ביים אַזווינאָנע צווישן די הרי-חושי צובינדן און אויפּוואַלען, כדי די וואַסער קענען מיט זייער הילף טרעפן דעם וועג צוריק.

האַט ער אזוי געטון און זיך געלאָזט אין וועג, ביז ער איז אָנגעקומען אין א מדינה וואַר די פּרויען העשן, האָט ער געוואַלט מיט זיי סלחמה האַלטן.

האָבן זיי אים אויפגע-קלערט: אויב די וועסט אונדז בייקומען, וועט די וועלט זיך פּאַראַרטיילן, א זי האָסט מיר שכל געלערנט. ...

אָסעבראַכט פּרוען. אויב מיר וועלן זיך בייקומען, וועט די וועלט לאַכן פון דיר, אָפּ באַנייט וואָס איז פון פּרוען און ערוואָרן? הייסט ער זיך נעבן כּרוימ, האָט מען אים געגעבן נאָלדענע כּרוימ מיט נאָל-רענע עפל און מילגרויטע. וואונדערט זיך: וואָס איז דאָס נאָלדענע מען אין איער מדינה? — מיינסטו, הייסט עס געוויינלעך כּרוימס? צו וואָס-זשע האָסטו זיך באַמיט צו קומען אַהער. פּעלט דיר דען געוויינלעך כּרוימ כּי דיר איז דער הייס? ווען ער האָט פּאַרלאָזט יענע מדינה, האָט דער קעניג געלאָזט אויפּשרייבן אויף די טויער פון יענער מדינה: „אַר, אַלכסנדר מוקדון ביז א נאַרזיצער קעניג געווען כּיז איר ביער נעקומען קיין אַפּריקע און די פּרויען האָבן מיר שכל געלערנט. ...“

כרתב-נית

של ה יהדות הדתית הרומנית

★ ב"ה י"ב שבט, תשל"ג, בוקרשט מספר 291 דרשבעון *

שלוש מאות ספרי-תורה

נשלחו על ידי

ועד הקהלות

לכתי-כנסת בישראל

דברי-תורה מאת חכמי רומניא וגאוניה

פיטג הרב יצחק מאיר מרילוס בוקרשט

לפרשת בא

ימים ונזכחה לך' אלקינו" (שמות -יה)? ושמעתי בילדותי בשם ה"צ" מלינונה שפרש: כי כה ישנאמר "שוממה על בניכם ועל בנותיכם" היינו השוללות ש- שאלו לא תלבישו אותם כמו יצאם, כי הלא אמר ה'נביא (צפניה א-ח) ופקדתי על היערם ועל כל הליבישים מלבושי נכרי (רד"ט) יש מלבושי עובים), אלא תלבישו על בניכם ועל בנותיכם (ושבתם, שיממה הדיש ולא והלבישם), ביהודים ארובים לפי הדומא והאפנת היהודית עליכם לתקן וליטות את המלבושים המצרים ולתת להם צורה אחרת. ומדרש המלכותי שאדרי עיבוד הוא מתקדד ומתקפל ועל כן היו השוללות מתאזרות וקלובים ולבנותיהם. וזה שהגדתי המקרא ויתן ר' חן, הן היה שלא הניחו מצרים שבי ישראל מבקשים לעשות אותה תחלול על השם בעצמם ובראי לא ילבישו השוללות, ורצבד באוני ב"י בחד. הנרעין לרדיו תורה, אף בספרו של הרב"צ ר"א בשראף וירצברגר בוועא.

לפרשת בשלח

"ולא קרב זה אל זה כל הילה" במסכת סנהדרין: (ג"ס) נאמר על מקרא זה: באתה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקדוש ברוך הוא, אמר להן הקדוש ברוך הוא, מעשי ירי טובעים בים ואתם אומרים שירה לפני? וקשה, אם כן איך אפרו ישראל שירה, מאחר שאין רוח המסקום נחה מהם? ועוד רמבדור במדרש, שאהר שאסרו יש- ראל שירה חזרו מלאכי השרת ואסרו שירה (ב' כ"ג) "כיון שיצאו ישראל מן הים באו המלאכים להודים שירה לפני הקדוש". אמר להם הקב"ה ידעו בני תחלה" ושמעתי על פי מאמרים (סנהדרין צ"ה) רבי יצחק נפחא אמר: אונים נלה להם (לחילי של סהרוב) ושמעו שיר מפי היות (הקושי) ומתו. וכן גם עתה ביקשו לומר שירה שתצא נשמתו של מצרים, להלוי את יש- ראל. אמר להם הקדוש שיר הוא מעשה ירי אלו ישראל כמו רכתי, מעשה ידו התפתח" (שמות ט"ב) אזבעיז בים, המצרים פבעו אותם באים ואתם (רוצים)

"דבר נא באוני העם וישא- לך" (שמות י"א ב-ג). והקלו הפסדים: אם הותר להם סכום? הבל על פי דין יושר, במבואר במסכת סנהד- ורן (דף צ"א) שזכיהא בן פסיסא השיב: תנו לנו שר עברה של ששים ריבוא ששיעברתם בבערים. על זה לא היה להם מה להשיב. לפה הצורך לרבי באוני העם, שיהיה כסוד? ועוד קשה נאמר, ובני ישראל עשו כרב משה, וישאלו מצרים בלי כסף וכלי זהב ושמלות ור' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום" (שמות י"ב לה-לו), הלא השם ייחד הבטח לאברהם אבינו, "אחרי כן יצאו בר- כוש גדולי" (בראשית ט"ו) הלא (י) ובוראי יקום בצאתו כי הוא גור ומקים בלתי חן בני ישראל בעיני מצרים? ויש פירש על מה שיאתא מדרש כנדר ד' וכיות שבים נאלו בני ישראל מצרים, ומזה שלא שינו את שמם ולבושם (הקפס) נוסחאי המדרשם בזה הם שונים מדרש תהלים (פ' יג-ד). ויקר (פ' לב-ה) ושרי השירים (פ' פ' פסוק ג) נעול ובמבר (פ' כ-כב) ובסכילתא (בא אות כ"ה) ובפסקתא ושרתי (שמות פ' ו-ו), הירמא שלא שינו ולא הלכו שלמותם. ועל פי נירמא חן בנה המחבר וכרון היושע פירוש). והתבוללות ברך כלל מתחילה בשינוי השם. המסעה הנפשית מתחילה תפיר מהרשעה שלא נעילה להלביש ולהתבלש בשם היהודי הקדוש, ולאט לאט שנים גם את הלבוש ואת הלבוש. ואם כן יש השיבות מיוחדת להשם ולחלב של היהודי שהם מעירים על אילן היחס של המשהה ועל הקשר הפיסי שבין אבות ובנים. אם כן המות והלבושים מנציחים לא רק את הנפשים ומכונים אמונה גדולה בהש ארת הפש, אלא מנציחים גם את החים המשועים את הבנים קשר אמונה אבותיהם ואבות אבותיהם ובני ישראל במצ- רים, שלא חפרו ולא שינו שם-תם: אף שלא מצורים שללות, איך לא חששו שיניו המדרים שהמה רוגים לעשת אזה מרמה כזה, מצלשכו שינוי לעזרת את ד' במלבושי מצרים, כי זה קשו, נלכח נא ררר שלוש

חיים נחמן ביאליק

מאת דר. יוסף קלוזנר

ה. נ. ביאליק הוא "איש צמח" הוא צמח מתחתיו. הוא אישיות מקורי ומשורר מקורי כמלוא המבון. ההש- פעות הורות של אישים ושל ספרים נכרות בו, לפי ערך, רק מעט מאור. את הכל שאב ממעלי ננו-לבו, פכחיון בפש- הויהרה. והוא גם אחד מן היהודים היותר מקוריים שביומי. השפעתם של הנבי- אים, התלמוד, המדרשים, ספרי-המסחר והקבלה, ספרי המוסר וההסידות העבריים עליו משררנו זה, גדולה עד לאין ערד מהשפעתם של סופרי-הדומם הרוסיים והאש- כזיים. ובה: נבדל ביאליק לטובה כמעט מכל סופרי ישראל בזמן הזה, וההבדל המפוררים שלנו, אשר השפעת המסירות והיוניות במעט שיחה: כקבום את המסורות העברית. כזה הוא דוכה לכו- פרי כשרה מן הדור החד. אבל ישעה שרוב סופרי ישראל לפני איה עשרות שנים, אשר גם הם היו מוש- פעים יותר מן המסורות הע- תיקד שלנו, אבל את תוכה של זו ביהר עם קליפתה, ועל כל היה רוח של בנסנות עברית-מקוריות ונורק מבניהם ידע ביאליק לאכל את תוכה ולרוק את הקליפה שלה, שתישנה ביותר. עליו כן שירו יתבן עברי מקורי, ואולם צורחם אנשית-כללית היא, ולא עור, אלא שעלה ברובו להעלותם את הנושאים העבריים-הלאומיים עד לירי נובה אנשי-כללי, כלומר, עשה את לבנים, ואת עשתה אהבתו העוה היהודית-הים- צורית.

כל המסודרים העברים אה- כים ביותר את היהדות בש- לותה ובחירותה הצרינית, כלומר, את היהדות מתקופת

המלכים והנביאים, ואולם ביאליק מרניש - ולדעתנו, צדק - כי נשמת ישראל "שכינת האומה", כמו שהוא מכנה את, "הנצחי הרוחני" של ר"ה. סרוכסאל, אחת ויחידה היא בכל הומונים, אפילו בתקופות היותר אש- לות של היסטוריה הישרא- לית לא רעו נשמתו לגמרי. הדורות הפלסול והגרות העיכו וזה ויה של נשמתנו הלאומית, עד שמעט נעשתה "נשמה לקויה". אבל, למרות כל אלה, יש עור לאומה הישראלית "נשמה יתרה". וזו היא שיוצרת ובוראה את כל קנינו הרוחניים: אם הררי נשף עלינו נערמו לא רענו כל הניצוצות, לא תמו, "שכינת העם הלו היא פלוטת נשמתנו, כלומר, מה שישאר לנו לפליטה מן הי- מום הראשונים הזוכים, כשהתחלנו של ישראל ה- תה פבעית יתפשית מלחה- ש' וים. דבר זה הבין ביאי- ליק יותר מכל משוררנו. הוא הרעב אף לא השוללה לא ב"שששש"ת" אינו כלל ממש אלא בן-סלר כשופף. לא הרעב אף לא השוללה לא היה ביכלתם להפוך גם את שמתו של בן-סלר לגשמת כלל. כי סוללה יקרה אחת רבש לו בן-המלך המסולל, ומגולה זו הצילה את נשמתו אפילו אחרי שזפו נעשה מרמס לרלי כל פריין היות. סוללה יקרה זו היא - בית המדרש.

הבה נצא לנטע יערות

סיו בשבט הניע, מהני ישראל הוא לצאת ביום זה לשרות ולקיים פדי לנטע עצים, כדי לכסות את האדמה ביערות, כדי לחדש את פני ארצנו, שתתקן שוב כמו בימי קדם.

התורה מצוה על נטיעת יערות כן, כמו בימי קדם. וכי חושבים אתם שבימי המקרא לא היו יערות בארץ? החושבים אתם כי שטחים נרחבים היו ריקים או מעץ כמו היום? וכי אבותינו לא נטעו יערות על אדמת ארץ?

הבה נקרא את הקטע הנ"ל מדרש תנחומא: "ויקרא י"ט. אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אפלו אם תמצאו אותה מלאה כל טוב, לא תאמרו יצב ולא נטע... אלא תהיו ירזים בנטיעות. כי פ' ט' מקראם... קשם שנגבסם ומצאתם נטיעות שנטעו אחריהם, גם אתם הטעו לגביכם. שלא יאמר אדם: אני נקו. כמה שנים אני חי? מה אני עושה ומתעורר בשביל אחרים? למרר אני מת? לא יהיה אדם תפס מן נטיעות, אפלו שהוא נקו.